

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
«___» _____ 202_ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою «Податкова та митна справа»
на тему «Митні платежі як складова доходів державного бюджету»

Виконавець:

Студентка 4 курсу 42 групи ФФБС
Янчук Інна Олександрівна _____
/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор
Слатвінська Марина Олександрівна _____
/підпис/

ОДЕСА – 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	5
1.1. Поняття, види та сутність митних платежів.....	5
1.2. Нормативно-правове забезпечення митної політики України	11
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА СТЯГНЕННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ	23
2.1. Динаміка надходжень митних платежів до державного бюджету України	23
2.2. Аналіз валютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності.....	37
2.3. Проблемні аспекти стягнення митних платежів.....	53
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ	58
3.1. Напрями підвищення ефективності митної політики	58
3.2. Інноваційні підходи до вдосконалення системи адміністрування митних платежів.....	70
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах формування ефективної фіскальної політики однією з ключових складових доходів державного бюджету є митні платежі. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності країни, регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, захисті внутрішнього ринку та підтримці національного виробника. Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням ролі митно-тарифного регулювання у період економічної нестабільності, а також потребою в підвищенні прозорості та ефективності адміністрування митних платежів.

Тема митних надходжень неодноразово ставала предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема таких як: О. М. Лібанова, В. М. Танасійчук, І. Є. Крамаренко, М. П. Кушніренко, а також представників міжнародних економічних організацій, що аналізують вплив митної політики на макрофінансові показники.

Метою дипломної роботи є дослідження ролі митних платежів у структурі доходів державного бюджету України, оцінка їх динаміки, ефективності адміністрування, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення митної політики. Для досягнення мети кваліфікаційної роботи були поставлені наступні завдання:

1. Розглянути поняття, види та сутність митних платежів.
2. Вивчити нормативно-правове забезпечення митної політики України.
3. Навести динаміку надходжень митних платежів до державного бюджету України.
4. Проаналізувати валютні операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності.
5. Дослідити проблемні аспекти стягнення митних платежів.
6. Запропонувати напрями підвищення ефективності митної політики.

7. Обґрунтувати рекомендації щодо удосконалення системи адміністрування митних платежів.

8. Оцінити використання інноваційних технологій у сфері митного контролю.

Об'єктом дослідження є процес формування доходної частини державного бюджету.

Предметом дослідження виступають митні платежі як інструмент фіскального регулювання.

Методи дослідження: у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: аналіз і синтез, статистичний метод, порівняльний аналіз, графічний метод, системний підхід.

Інформаційна база дослідження включає законодавчі та нормативно-правові акти України, дані Державної митної служби, Державної податкової служби, Міністерства фінансів України, наукові публікації, офіційні статистичні звіти та аналітичні огляди.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (47 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 93 сторінок. Основний зміст викладено на 90 сторінках. Робота містить 8 таблиць, 16 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ЯК СКЛADOVOЇ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

1.1. Поняття, види та сутність митних платежів

Зупиняючись на державному бюджеті, можна сказати, що він відіграє важливу роль у системі фінансового регулювання та бюджетного забезпечення, а також у діяльності суб'єктів господарювання та домогосподарств. Це пов'язано з тим, що більшість коштів зведеного бюджету акумулюється в державному бюджеті, а тому їх розподіл, перерозподіл та ефективне використання потребують подальшого контролю за відповідністю європейським стандартам управління фінансами. До складу бюджету входять доходні та видаткові статті та бюджетні кредити та фінансування загального та спеціального фондів.

Відповідно до законодавчо затвердженої бюджетної класифікації (класифікацію доходів бюджету стосується стаття 9 Закону про бюджет України) доходами вважаються: податкові та неподаткові, доходи від капітальних операцій та трансфертні доходи [2]. Значну частку доходів бюджету складають податкові надходження, у тому числі державні та місцеві податки і збори, у тому числі мито.

Розглядаючи цю тему, варто враховувати тристоронній характер бюджетної, митної та податкової політики. Їхні основні завдання та функції – наповнення бюджету за рахунок тих чи інших важелів та механізмів. З точки зору принципу ефективної податкової політики, необхідно встановити належне податкове навантаження та максимально перерахувати податкові надходження до бюджету.

Окрім забезпечення захисної та регулюючої функцій, митна політика виконує також свою основну функцію – фіскальну, яка полягає в наповненні державного бюджету за рахунок митних платежів. У разі російської військової агресії, коли податкові надходження до бюджету суттєво зменшуються

порівняно зі звичайним часом, особливої уваги потребують митні збори, які певною мірою можуть стати альтернативним інструментом наповнення бюджетних надходжень.

Надалі розглянемо більш детально важливу складову податкових надходжень до державного бюджету – митні надходження. Митні платежі — це обов'язкові платежі, що справляються юридичними та фізичними особами під час транзиту товарів і транспортних засобів через митний кордон і регулюються митним і податковим законодавством. Митні платежі вважаються ефективним інструментом реалізації митної політики та регулювання зовнішньоекономічних відносин [3, с.400].

Аналізуючи роль і значення митних податків і зборів, автор вважає, що цілями митних податків і зборів є: протекціонізм національної економіки та захист національного товаровиробника, нагляд за зовнішньоекономічною діяльністю, структурою імпорту та експорту товарів. Крім того, важливим завданням тарифної оплати як інструменту митної політики є необхідність формування резерву торгово-політичних поступок в обмін на аналогічні поступки з боку інших країн-партнерів, а також необхідність захисту внутрішніх стратегічно значущих та інформаційних галузей і підприємств. Отже, можна окреслити основні функції митних платежів, а саме захисну, регулятивну, фіскальну та політичну [3, с.400].

Відповідно до частини 27 статті 4 Митного кодексу України до зборів, що сплачуються митницею, належать: мито, податок на споживання товарів, що ввозяться на митну територію України, податок на додану вартість із товарів, що ввозяться на митну територію України.

Митне та податкове законодавство враховує поняття пільги, яка визначається як повне або часткове звільнення від дотримання загальних правил та виконання обов'язків, встановлених законом. Отже, митні преференції надають певні тарифні пільги або пільги фізичним та юридичним особам, які переміщують товари через митний кордон України під час здійснення митних процедур. Існує кілька різних поглядів на сутність і зміст

поняття зниження тарифів. Деякі автори підтримують думку, що при розгляді тарифних преференцій преференції та тарифні преференції слід розглядати як одне й те саме поняття. На відміну від першого, інші автори вважають більш вдалим поділ відсотків на тарифні та процесуальні. існують. Формами соціального забезпечення Гребельник вважає звільнення від тарифів, зниження тарифів, встановлення тарифних квот на пільгове ввезення та вивезення товарів через митний кордон України та повернення раніше сплаченого мита [3, с.400].

До цього додали Г. Давидовська та Г. Сідо, які стверджували, що звільнення від митного огляду як нетарифну пільгу також можна віднести до пільг [4].

Митні збори та податкові пільги встановлюються на основі міжнародних угод про вільну торгівлю, співробітництво та надання Україні матеріально-технічної допомоги, через закон про спеціальні економічні зони, конвенції, ратифіковані Україною тощо.

Отже, можна зрозуміти полярність питання митних інтересів. З одного боку, митні преференції є засобом митного контролю, в тому числі звільнення від зобов'язань перед державою, і є перевагою для тих, хто переміщує товари через митний кордон. Але, з іншого боку, можна проаналізувати суму, яка б надійшла до державного бюджету, якби тарифи були повними.

В умовах введення воєнного стану та повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України відбулися зміни як у статтях видатків бюджету (переважно на фінансування оборонного сектору), так і в статтях доходів державного бюджету. Тобто запроваджено додаткові пільги, які в основному стосуються товарів, транспортних засобів, які підпадають під категорію товарів оборонного сектору, медичних виробів та фармацевтичних препаратів, гуманітарної допомоги [5].

В Україні основні види митних платежів включають (табл.1.1):

Основні види митних платежів України

Вид митного платежу	Сутність
Ввізне мито	Стягується при імпорті товарів на територію України. Його ставка залежить від виду товару та країни походження
Вивізне мито	Застосовується до окремих категорій товарів, що експортуються (наприклад, металобрухт, насіння деяких культур).
Акцизний податок	Стягується з підакцизних товарів (алкоголь, тютюн, пальне, транспортні засоби).
ПДВ (податок на додану вартість)	Стандартна ставка 20% застосовується до більшості імпортованих товарів
Митні збори	Плата за митне оформлення, зберігання та інші послуги, пов'язані з митним контролем.

Джерело: складено автором на основі [6]

Основними показниками митної безпеки науковці вважають повну сплату митних платежів та повне виявлення митних протиправних випадків. Збитки, завдані державі внаслідок недостатнього виконання функцій митних органів, також враховують збитки, завдані економічною контрабандою та недостовірним декларуванням. Ці втрати слід розглядати як основний показник митної безпеки, оскільки їх величина характеризує належне виконання функцій митних органів та стан безпеки на митних кордонах. Для оцінки рівня митної безпеки існує показник фіскальної ефективності митної справи, який визначається як різниця між сумою платежів, отриманих статистично, та сумою, яка була б зібрана, якби всі зовнішньоторговельні операції повністю оподатковувалися. Чим менша різниця, тим вищий рівень митної безпеки [6]. Порогове значення цього показника можна визначити шляхом експертної оцінки та аналізу аналогічних закордонних даних.

Рекомендовані складові (основні частини) митної політики підприємства рекомендовано формувати через призму загальної діяльності підприємства, забезпечення ефективного управління процесом зовнішньоекономічної діяльності, запобігання ризикам та зниження собівартості митних операцій. Ми зосереджуємо свою увагу на цих складових, оскільки бачимо в них фундаментальне значення для забезпечення ефективності у сфері зовнішньої торгівлі, дотримання чинних законодавчих

вимог та перешкоди санкціям. Вважаємо за доцільне окремо зупинитися на описі існуючої взаємодії митних політик на макро- та мікрорівнях, передумови якої базуються на складності економічних, правових та адміністративних факторів, що визначають їх взаємозалежність, оскільки всі вони мають вплив на зовнішньоекономічну діяльність, але діють на різних рівнях: держави та підприємства.

З наукової точки зору їх взаємодію можна охарактеризувати кількома ключовими аспектами (табл.1.2):

Таблиця 1.2

Складова митної політики

Складова	Сутність складової
Економічний	глобалізація торгівлі – зростання/зміна акцентів у міжнародних торговельних потоків й інтеграція України до світового економічного співтовариства, сприяють посиленню взаємодії між державою та підприємствами у сфері реалізації митної політики. Відтак підприємствам доводиться адаптувати вектори митної стратегії до сформованої за нових умов зовнішньоекономічної кон'юнктури та/або змін у тарифному регулюванні; конкурентоспроможність – забезпечення підприємствами оптимізації митних витрат, які беруть участь у формуванні собівартості товарів.
Правовий	регламентація – державна митна політика визначає норми правового поля, у межах якого підприємства здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Чітке встановлення правил і процедур митного оформлення зумовлює можливості правової відповідальності підприємств, а митним органам – забезпечувати дієвий контроль за дотриманням законодавства; міжнародні зобов'язання – держава має дотримуватися норм і положень міжнародних угод/регламентів, які впливають на формування і реалізацію митної політики. Підприємствам своєю чергою варто адаптувати митну політику та положення міжнародних контрактів/угод до цих змін, що змінює окремі складові стратегії зовнішньоекономічної діяльності.
Управлінський	адміністрування – узгоджена взаємодія між державою та підприємствами вимагає відповідної інституційної інфраструктури з метою забезпечення прозорості й ефективності митного адміністрування; митні ризики – державна митна політика має сприяти упередженню ризиків сфери ЗЕД (контрабанда, порушення правил торгівлі тощо), тоді як підприємства зобов'язані передбачати такі ризики у митній політиці, забезпечуючи відповідність законодавчим нормам.

Джерело: складено автором на основі [6]

Тому взаємодія державної митної політики з корпоративною митною політикою вважається цілком логічною, оскільки вона характеризується економічною, правовою та адміністративною синергією, що сприяє ефективному веденню зовнішньоекономічної діяльності в рамках встановлених державою правил та умов. З огляду на те, що національна митна політика може змінюватися залежно від умов міжнародних угод, напрямків економічної політики та геополітичних тенденцій, компанії змушені коригувати положення митної політики відповідно до нових вимог для забезпечення дотримання умов зовнішньоекономічних операцій.

Це призводить до того, що бізнес постійно стежить за інституційними змінами та законодавчою базою. Отже, можна сказати, що митна політика держави та митна політика підприємств працюють через взаємодію двох векторів: держава встановлює загальні норми та вимоги, а підприємства відповідно коригують митні стратегії чи митну політику в рамках цих норм. Ефективна реалізація положень національної митної політики сприяє успішній зовнішньоекономічній діяльності підприємств. Демонстрація поняття «корпоративна митна політика» з наукової точки зору має привести до реалістичних висновків про досліджуване явище крізь призму практичної значущості, оскільки від чіткості тлумачення цього терміну залежить чіткість змісту національної митної політики та реалізації відповідних державних інституцій. Відсутність у науково-практичному обігу поняття «митна політика підприємства» не забезпечує існуючих передумов для формування та реалізації корпоративної діяльності суб'єктів господарювання та стратегічного управління. Окреслені поняття рекомендовано запровадити для наукового застосування як методичну сукупність методів, стандартів та механізмів, спрямованих на забезпечення ефективного управління корпоративними митними процедурами.

1.2. Нормативно-правове забезпечення митної політики України

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетним напрямком зовнішньої політики України. Однією з основних сфер, де вимагається дотримання європейського законодавства, є митне законодавство. Митний платіж займає особливе місце в процесі перетину товарів і транспортних засобів через митний кордон або в суспільних відносинах, пов'язаних з цим, є інструментом, що впливає на зовнішньоекономічні зв'язки нашої країни з країнами ЄС. Однак слід зазначити, що в українському та європейському законодавстві немає єдиного способу визначення сутності правового тлумачення «митного платежу» [7].

Митний кодекс України (далі – МК України) не містить визначення категорії «митні платежі», лише у п. 27ч 1 ст. 4 Перераховано такі платежі: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції). Натомість концепція розкривається в параграфі. 14.1.113. стор. Статтею 14.1 статті 14 Податкового кодексу України (далі - ПКУ) визначено, що митні платежі - це податки, які сплачуються під час транзиту товарів через митний кордон України або у зв'язку з переміщенням товарів відповідно до цього Закону чи законодавства про митну справу, контроль за сплатою яких покладається на контролюючий орган [7].

Відповідно до частини 1 ст. Митний збір України МК № 271 є державним податком, згода на який надана Верховною Радою України та обчислюється та сплачується відповідно до цього Закону, законів України та міжнародних договорів, згода надається Верховною Радою України. Відповідно до пункту 9.1 статті 9 Кодексу України мито є державним податком [8].

Тим часом Статтею 9 Кодексу встановлено, що відносини щодо справляння і сплати митних платежів регулюються законодавством про митну справу, якщо інше не встановлено цим Кодексом. Правила оподаткування

товарів, що переміщуються через митний кордон України, регулюються Митним кодексом України (глава 42, розділ IX). Отже, мито є обов'язковим платежем, який регулюється податковим і митним законодавством.

При цьому слід враховувати, що правила оподаткування спеціальних видів тарифів сформульовані Законом України від 22 грудня 1998 року № 330-XIV «Про захист національних товаровиробників від демпінгового імпорту» та Законом від 22 грудня 1998 року № 331-XIV «Про захист національних товаровиробників від демпінгового імпорту», № 332-XIV від 22 грудня 1998 року «Про введення спеціальних заходів щодо імпорту з України» [9].

Щодо встановлення та сплати непрямих податків у митній сфері пріоритет надається податковому законодавству та нормативним актам. Особливості сплати ПДВ та акцизного податку передбачено розділами 5 та 6 Кодексу України. На відміну від тарифів, специфіка цих податків відображена в основних нормативно-правових актах податкового законодавства.

Можна побачити, що тарифи, податок на додану вартість і податок на споживання належать до національної податкової системи. Водночас вони були включені законодавцем до системи митних платежів. З огляду на це можна сказати, що ці платежі займають особливе місце в системі доходів державного бюджету України. Головною особливістю цих обов'язкових платежів є те, що вони сплачуються при перетині товарів і транспортних засобів через митний кордон [10].

З вищевикладеного можна зробити висновок, що митні платежі — це обов'язкові платежі згідно з митним і податковим законодавством, пов'язані з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон. Проте, на нашу думку, визначення поняття «митні платежі», яке міститься в Податковому кодексі України, та перелік митних платежів, наведений у Митному кодексі України, є не зовсім коректними.

Митні органи мають повноваження адмініструвати не тільки податки, а й деякі інші види платежів. Наприклад, єдині збори, що сплачуються в пунктах пропуску через державний кордон України, збори за митні процедури, що

здійснюються митними органами поза місцем їх знаходження або поза встановленим для них робочим часом, відшкодування витрат на зберігання товарів і транспортних засобів на складах митних органів. Основною особливістю цих платежів є те, що вони здійснюються під час перетину товарів і транспортних засобів через митний кордон [11].

Проте ці кошти депутати не виділяли митниці. Вони не входять до системи оподаткування. Відповідно до класифікації доходів бюджету ці видатки віднесено до неподаткових доходів.

Отже, єдині внески та плата за окремі послуги є платежами публічно-правового характеру. Враховуючи те, що ці збори сплачуються при переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон України, а контроль за їх здійсненням покладено на митні органи, доцільно включати ці збори до митних. Проте українські законодавці вирішили інакше і не включили його в систему митних платежів.

При цьому варто зазначити, що податки, сплачені під час транзиту товарів, не повинні включатися до митних платежів, оскільки вони регулюються податковим законодавством. Зазначення часу та місця сплати окремого податку не може вважатися достатнім аргументом для визначення податку іншим новим податком. Податок залишається тим самим податком, навіть якщо він сплачується на товари (продукцію), ввезені з-за митного кордону. Тобто правова, економічна та фіскальна природа податку не зміниться. Водночас має сенс говорити і про податки та збори, які сплачуються при перетині товарів через митний кордон [12].

Що стосується митних зборів, то цей платіж рекомендується розглядати як спеціальний митний платіж і сплачувати лише при перетині товаром митного кордону. З одного боку, мита дуже близькі до непрямих податків (наприклад, такі платежі, як і акцизи, сплачуються за рахунок споживача і включаються в ціну товару, тим самим збільшуючи його ціну), а з іншого боку, вони характеризуються чітко вираженим умовним характером - переміщення через митні кордони, що не дозволяє зараховувати їх до податків у чистому

вигляді. На відміну від податків, які сплачуються окремо та без компенсації, митне оформлення прив'язане до квитанції від конкретного платника, який має повноваження на переміщення товару через митний кордон, що дає платнику певні переваги. З огляду на це вважаємо за доцільне виключити тарифи зі складу податку та включити їх до неоподатковуваних статей.

Чіткого розмежування між окремими видами митних платежів і європейським законодавством немає. З іншого боку, у частині 2 глави 1 глави 4 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Євратомом та його державами-членами з 21 березня 2014 року мито, збори та інші платежі включаються до складу митних платежів [13]. Водночас слід зазначити, що у ст. Стаття 27 цієї Угоди передбачає, що «мита» включають будь-які мита або інші платежі, пов'язані з імпортом або експортом товарів, включаючи будь-які додаткові податки або додаткові платежі, пов'язані з імпортом або експортом товарів. «Обов'язки» не включають [13]:

- а) платежі, еквівалентні внутрішньому податку, що стягуються згідно зі статтею 32 цієї Угоди;
- б) мита, що стягуються згідно з Главою 2 («Засоби захисту торгівлі») Розділу IV цієї Угоди;
- с) збори та інші платежі, що стягуються згідно зі ст. 33 цієї Угоди.

Це дає підстави стверджувати, що європейське законодавство розглядає будь-який платіж, який здійснюється при перетині митного кордону товаром, як митний платіж. В одному зі своїх рішень Суд Європейського Союзу навіть зазначив, що послуги зі складання або оформлення спеціальних документів розглядатимуться, наприклад, як митні платежі, якщо достатньо, щоб тягар був пов'язаний з фактом перетину кордону і не викликаний економічною необхідністю.

Підсумовуючи, слід зазначити, що розуміння поняття «митний платіж» ані українським, ані європейським законодавством не можна вважати досконалим. Поняття «сплата мита» в українському та європейському законодавстві потребує перегляду та узгодження. Одним із варіантів

вирішення цієї проблеми є включення до митних платежів усіх платежів, які здійснюються під час перетину товарів і транспортних засобів через митний кордон, а не лише їх частини. Проте ми вважаємо, що враховуючи правову природу платежів, які здійснюються під час перетину товарів і транспортних засобів через митний кордон, найбільш доцільним підходом є використання структури «кошти, сплачені під час перетину митного кордону товарами та транспортними засобами», яка повинна містити [14]:

1) митні збори (мито, митні збори - єдині збори, що сплачуються в пунктах пропуску через державний кордон України; плата за здійснення митними органами митних формальностей поза своїм місцезнаходженням або в неробочий час; плата за зберігання товарів і транспортних засобів митними органами на складах митних органів);

2) податки (податок на споживання, податок на додану вартість, екологічний податок), що сплачуються при пропуску товарів через митний кордон України.

У сучасних умовах, коли продовжується розвиток інтеграції та глобалізації світової економічної операційної системи та зростає взаємозалежність різних країн, митна складова світової економічної політики набуває все більшого значення. Наразі вважається неможливим створити правову базу державного митного контролю, якщо чинне законодавство України не імплементує міжнародні норми та угоди. Тому вигідно шукати шляхи наближення вітчизняного митного законодавства до міжнародного, особливо європейського.

У нашій державі відносини, пов'язані зі сплатою митних платежів, регулюються Митним кодексом України (від 13.03.2012 р. № 4495-VI) (далі – Митний кодекс). Правове закріплення правовідносин у справі, яку ми розслідуємо, визначено 1 ст. МКУ No 319 («Взаємодія митних органів з іншими уповноваженими органами під час переміщення товарів через митний кордон України») передбачено, що до товарів, які ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту), можуть застосовуватися

заходи офіційного контролю, які здійснюються відповідно до законодавства України [14].

Аналіз завдань органів державного управління у сфері міжнародного співробітництва свідчить, що Державна митна служба України (далі – Держмитслужба України) відповідає за здійснення конкретного співробітництва у сфері міжнародного співробітництва та є центральним органом з реалізації повноважень та реалізує державну митну політику відповідно до Регламенту Держмитслужби України, державної політики у сфері боротьби зі злочинністю під час застосування законодавства з питань митної справи [15, с.30-36].

Аналізуючи основні напрями та завдання Державної митної служби України як органу державного управління митними відносинами у сфері міжнародного співробітництва, насамперед зупинимося на договірному співробітництві цього центрального органу виконавчої влади в митній справі: розробка проектів та укладання міжнародних договорів, внесення пропозицій щодо призупинення дій або повного розірвання договірних міжнародних зобов'язань.

Крім того, з метою виконання міжнародних договорів Держмитслужба України організовує взаємодію та обмін інформацією з митними органами низки інших держав відповідно до норм чинного національного законодавства та безпосередньо організовує та підтримує заходи та дії міжнародного співробітництва, пов'язані з виконанням договірних та позадоговірних зобов'язань у сфері європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва. Слід зазначити, що досить важливим окремим питанням у міжнародній діяльності Держмитслужби України в умовах глобальних викликів є співпраця з іноземними міжнародними організаціями (урядовими та неурядовими фінансовими організаціями (донорами)) щодо залучення та використання міжнародної фінансової допомоги [16, с.180-185].

Встановивши основні повноваження Держмитслужби України у сфері міжнародного митного співробітництва, передбачені нормами національного

законодавства, зупинимось на нормах і правових засадах діяльності міжнародних організацій зі спеціальною митною юрисдикцією (Всесвітня митна організація, Європейське агентство з боротьби з шахрайством) та загальною торговельно-економічною юрисдикцією. (Світова організація торгівлі, Організація чорноморського економічного співробітництва, Організація за демократію та економічний розвиток).

На початку вищенаведеного аналізу слід передусім звернути увагу на правовий статус міжурядової міжнародної організації, такої як Всесвітня митна організація (ВТО), яка розпочала свою роботу як перша спеціалізована митна організація після набрання чинності її засновницького документа – Конвенції 1950 р. про заснування Ради митного співробітництва (4 листопада 1952 р.). Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 19 червня 1992 року № 2479-XXII Україна приєдналася до зазначеної Конвенції та з 10 листопада 1992 року є повноправним членом ВМО [18].

ВМО розробляє, підтримує та впроваджує міжнародні інструменти для гармонізації застосування спрощених та ефективних митних систем і процедур для управління переміщенням товарів, осіб і транспортних засобів через митні кордони. Нині Україна є учасницею ряду основних конвенцій Всесвітньої метеорологічної організації (Конвенція про заснування Ради митного співробітництва; Конвенція про єдину систему міжнародного опису та кодування товарів від 14 червня 2083 р.; Конвенція про міжнародну взаємну адміністративну допомогу у запобіганні, розслідуванні та боротьбі з порушеннями митного законодавства; Конвенція про тимчасове ввезення від 26 червня 1990 р.) [18].

Держмитслужба України бере активну участь у спільній діяльності під егідою Всесвітньої метеорологічної організації за такими напрямками: боротьба з контрабандою, протидія порушенням митних правил, захист прав інтелектуальної власності. У процесі реалізації заходів співробітництва з Всесвітньою метеорологічною організацією, Державною митною службою України впроваджується прогресивна автоматизація інформаційних митних

технологій, реалізуються плани створення інтегрованої системи контролю на основі міжвідомчої взаємодії в пунктах пропуску через державний кордон, а також спрямовані зусилля на створення єдиної міжвідомчої автоматизованої системи збору, зберігання та обробки інформації, необхідної для контролю зовнішньоекономічної діяльності.

Вважаємо, що в рамках дослідження міжнародного співробітництва у сфері митної справи доцільно також звернути увагу на нормативно-правові засади Європейського офісу по боротьбі з шахрайством (далі – OLAF). Ця міжнародна структура була створена рішенням Єврокомісії в 1999 році як структурний підрозділ з незалежним статусом і забезпечуватиме розслідування шахрайства з боку будь-якого суб'єкта митних відносин [18].

На основі всебічного аналізу міжнародно-правових актів спершу охарактеризуємо повноваження діяльності OLAF у межах юрисдикції ЄС.

По-перше, слід звернути увагу на повноваження розпочинати зовнішні адміністративні розслідування для боротьби з шахрайством, корупцією та будь-якою іншою незаконною діяльністю, яка негативно впливає на стабільність фінансової системи ЄС і порушує законодавство Європейського Співтовариства. OLAF також розслідує факти службових неправомірних дій, вчинених працівниками органів державного управління інституцій ЄС (агентств, установ, членів інституцій) та притягує винних до дисциплінарної та кримінальної відповідальності.

Крім того, діяльність OLAF сприяє зміцненню співпраці між державами-членами ЄС у сфері запобігання шахрайству через (рис.1.1):

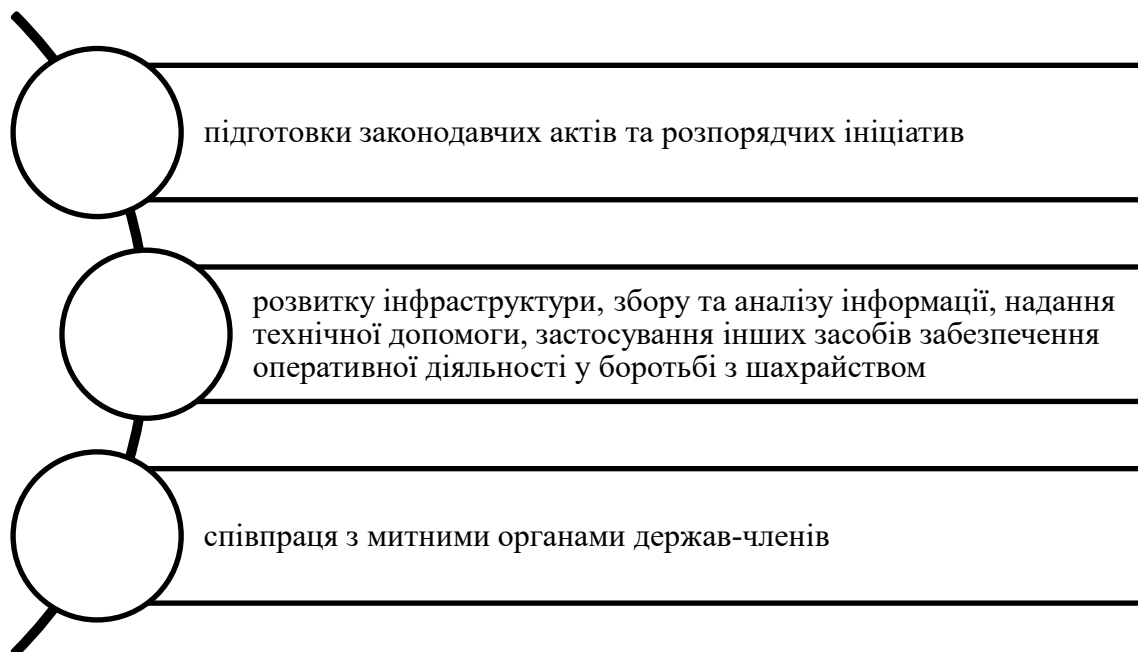

Рис.1.1. Дії щодо зміцнення співпраці між державами-членами ЄС у сфері запобігання шахрайству

Джерело: складено автором на основі [19, с.68-83]

Варто зазначити, що OLAF активно взаємодіє не лише з партнерами на рівні ЄС, а й з третіми країнами, зокрема з Україною (в рамках угоди про співпрацю, підписаної у 2013 році). Проведені дослідження показують, що основними напрямками співпраці OLAF, як партнера Держмитслужби, є: оперативна допомога та допомога в проведенні спільних розслідувань, доступ до інформаційних систем та баз даних, навчання персоналу тощо.

У рамках дослідження нормативно-правового нагляду за взаємодією Держмитслужби України з іншими міжнародними (торговельно-економічними) організаціями, виконанням цими організаціями та їх основних повноважень, питаннями здійснення митного співробітництва належну увагу приділено діяльності наступних органів.

По-перше, зупинимося на діяльності у сфері митного співробітництва Світової організації торгівлі (далі – СОТ), яка визначається як основна міжнародна організація, відповідальна за глобальні правила торгівлі між країнами у забезпеченні нормального стану міжнародних економічних

відносин, відповідно до принципів простоти та передбачуваності. Зараз Україна є повноправним членом СОТ [19, с.68-83].

Проаналізуємо основний нормативно-правовий акт СОТ – Угоду про спрощення процедур торгівлі, основною метою якої є забезпечення виконання країнами-учасниками своїх зобов'язань, особливо разом з іншими зобов'язаннями: скорочення часу та вартості митного контролю, підвищення прозорості та ефективності роботи національних інституцій, збільшення торгових потоків, національного доходу та прямих іноземних інвестицій, зниження рівня корупції та розширення співпраці між учасниками приватного торговельного партнерства.

Вважаємо, що ратифікація Угоди про спрощені процедури торгівлі суттєво посилила авторитет нашої держави в СОТ і стала передумовою для подальшого розвитку міжнародної торгівлі та інвестиційної спільноти між нашою державою та державами-членами. Відповідно, Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження від 19 червня 2019 року № 444 «Про затвердження Плану заходів щодо реалізації положень Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі», яким визначено такі завдання для Державної митної служби України [19, с.68-83]:

- 1) запровадження механізму видачі попередніх рішень, що можуть видаватися на запит щодо методу або критерію визначення митної вартості, застосування квот;
- 2) підвищення рівня кваліфікації посадових осіб, уповноважених на винесення зазначеного вище виду рішень;
- 3) запровадження єдиного відкритого онлайн-реєстру попередніх рішень;
- 4) вдосконалення порядку стягнення платежів і зборів у зв'язку з імпортуванням чи експортуванням, а також штрафів;
- 5) випуск і митне оформлення товарів;

б) гармонізація митного законодавства України із відповідним законодавством ЄС щодо обміну даними про товари, які переміщуються через митний кордон України.

Розглянемо стисло основні принципи міжнародно-правових норм, що регулюють взаємодію Держмитслужби України з іншими міжнародними організаціями, такими як: Організація Чорноморського економічного співробітництва (далі – ОЧЕС) та Організація за демократію та економічний розвиток (далі – ГУАМ).

Отже, ОЧЕС, як міжурядова регіональна організація, почала функціонувати після підписання її Статуту та ратифікації Україною. Відповідно до Хартії ЧЕС держави-члени співпрацюють, у тому числі між митними та іншими прикордонними органами держав-членів ЧЕС, з метою досягнення сталого розвитку своїх національних економік і соціального добробуту своїх народів. У рамках ОЧЕС створена та діє робоча група з митних питань. На засіданні робочої групи в основному обговорювалися такі питання, як усунення взаємних торговельних бар'єрів, гармонізація митних і торгових систем відповідно до вимог СОТ, розвиток обміну інформацією.

Тому в сучасних умовах Державна митна служба України як центральний орган управління з питань реалізації національної митної політики співпрацює з міжнародними організаціями щодо забезпечення дотримання всіма учасниками митних правовідносин держав-учасниць цих організацій норм міжнародного митного законодавства.

Крім того, наші висновки щодо взаємодії митних органів на рівні країни [19, с.68-83]:

- 1) захист прав і свобод юридичних та фізичних осіб – учасників митних правовідносин;
- 2) удосконалення системи економічної безпеки та державних інтересів України;
- 3) своєчасне виявлення і запобігання правопорушенням у митній сфері тощо.

Компетенції Держмитслужби України у сфері митного співробітництва з міжнародними організаціями є важливою частиною реалізації адміністративно-правового статусу цього спеціального державного адміністративного органу на міжнародному рівні. Для її учасників міжнародна митна взаємодія - це сукупність прав і обов'язків, завдань і функцій, визначених міжнародними законодавчими нормами та національними правовими актами для Державної митної служби України як суб'єкта системи фінансових послуг України.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА СТЯГНЕННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

2.1. Динаміка надходжень митних платежів до державного бюджету України

За результатами митного оформлення зовнішньоекономічних товарних операцій, здійснених українськими підприємствами та громадянами, у лютому 2024 року митні органи перерахували до державного бюджету, розпорядником якого є Державна митна служба України, 39,8 мільярда гривень митних платежів та інших платежів.

Порівняно з надходженнями у лютому 2023 року сума перерахованих до державної скарбниці податків від зовнішньоекономічної діяльності зросла на 6,4 млрд гривень [20].

Загалом з початку 2024 року до державного бюджету надійшло понад 87,1 млрд гривень митних платежів (рис. 2.1).

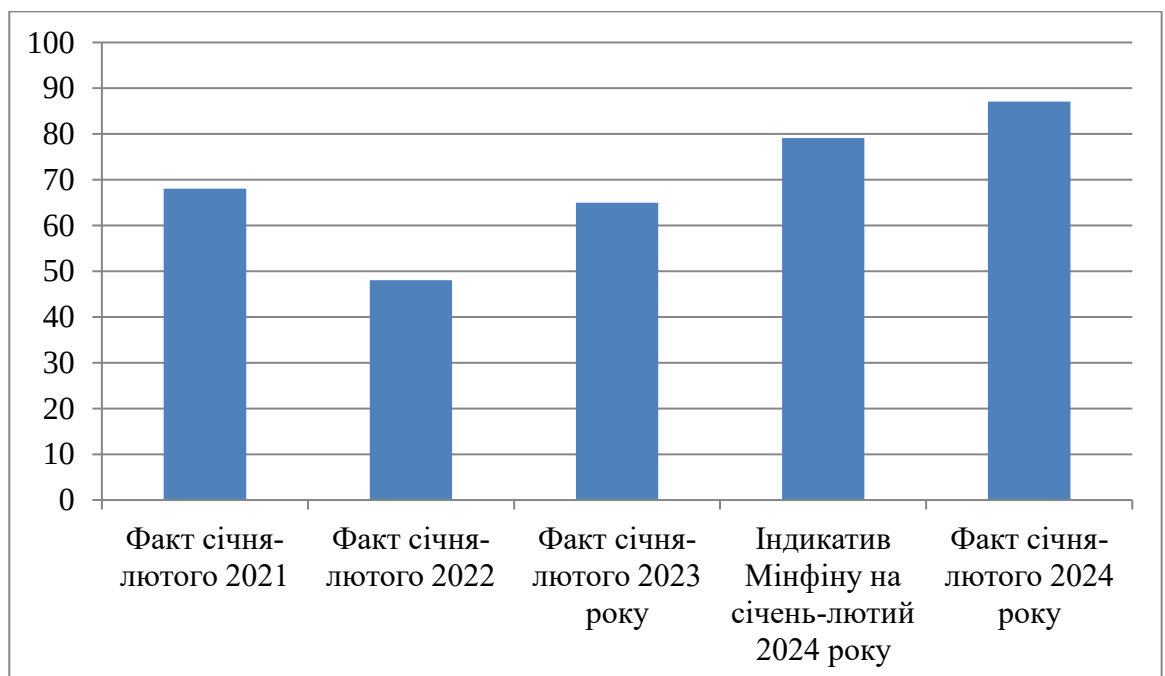

Рис. 2.1. Надходження митних платежів до Державного бюджету

Джерело: складено автором на основі [20]

Тимчасове відкриття пунктів пропуску на українсько-польському кордоні у січні та на початку лютого цього року призвело до збільшення обсягів імпортованих товарів та відповідних податків.

Проте відновлення блокади кордону польськими протестувальниками у лютому не лише спричинило значні перешкоди для здійснення зовнішньоекономічної діяльності, а й збільшило ризики виконання дохідної частини бюджету, якою розпоряджаються митні органи.

Блокада кордону є основною причиною динамічного зниження обсягів імпорту оподатковуваних товарів в Україну (фактичний обсяг імпорту товарів у лютому порівняно з січнем 2024 року майже не змінився). Блокада українсько-польського кордону призвела до недоплати митних платежів у 7,7 млрд грн (рис. 2.2).

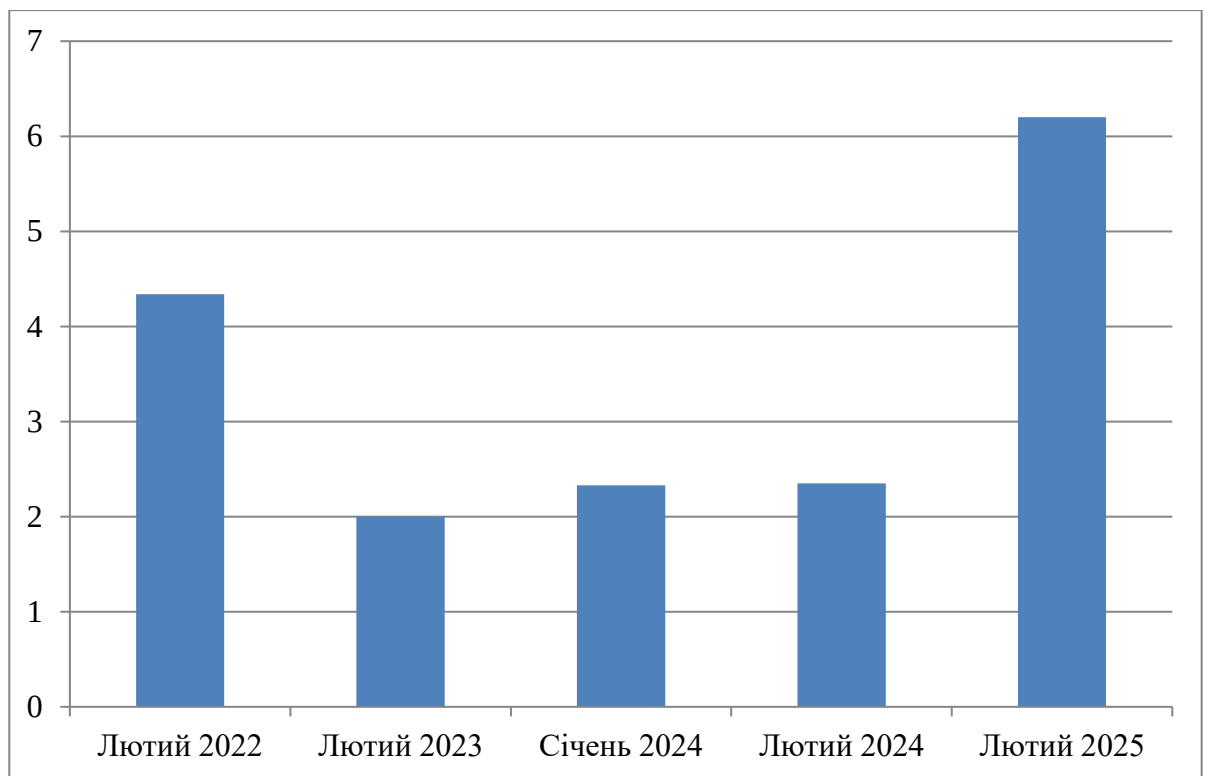

Рис. 2.2. Фізичні обсяги оподаткованого імпорту товарів

Джерело: складено автором на основі [20]

Обсяг оподаткованого імпорту у лютому 2025 року зросли на 2% порівняно з лютим 2024 року. Державна митна служба України перерахувала

до бюджету 47,7 млрд грн митних платежів за лютий 2025 року, що на 19,8% (або на 7,9 млрд грн) більше, ніж у лютому 2024 року.

Загальний товарообіг України за січень-лютий 2025 року склав 17,6 млрд доларів США, з яких імпорт становив 11,3 млрд доларів, а експорт — 6,3 млрд доларів. Оподаткований імпорт склав 8,6 млрд доларів, що становить 76% загального обсягу імпорту.

При цьому зміна обсягів імпорту окремих бюджетних товарів (нафтопродуктів, нафтового газу, добрив, вугілля та коксу) та коливання світових цін на них також стали одним із головних обмежень для зростання бази оподаткування імпортованих товарів.

Інші фактори, що негативно вплинули на рівень надходжень митних платежів у лютому 2024 року:

- збільшення розміру пільг зі сплати митних платежів при імпортному оформленні товарів оборонного призначення (+2,7 млрд. грн.) та електромобілів (+500 млн. грн) [20]
- офіційний курс долара США відстає від «бюджетного» курсу – дефіцит податкових надходжень за звітний період оцінюється приблизно в 2,9 млрд. грн.
- вартість окремих видів нафтопродуктів (бензину, дизельного палива, зрідженого газу та добрив) знизилася порівняно з лютим 2023 року – дефіцит ПДВ за звітний період оцінено приблизно в 1,8 мільярда гривень [21].

Так, оскільки «фізичний» імпорт зріс на 18%, сума сплаченого мита «в доларовому еквіваленті» зросла на 17%.

Серед основних бюджетних товарів у лютому 2024 року порівняно з лютим 2023 року суттєво зросли надходження митних платежів за рахунок імпорту [21]:

- нафтопродукти (бензин, дизельне паливо) – 3,635 млрд. грн.;
- легкові автомобілі – 1,381 млрд. грн.;
- кам'яне вугілля – 339 млн. грн.;
- вантажні автомобілі – 218 млн. грн.;

- фармацевтика – 192 млн грн;
- добриво з 2-3 елементами живлення N, P, K – 142 млн. грн.;
- феросплави – 120 млн грн;
- пульти, щити, комутатори – 110 млн. грн.;
- кокс і напівкокс; ретортне вугілля – 109 млн. грн.

З січня по березень 2023 року ДМА забезпечує виконання визначених Мінфіном індикативних показників митних платежів у державному бюджеті. Зокрема, із передбачених програмою 99,7 млрд. грн. до бюджету перераховано 100,9 млрд. грн., що становить 101,2% визначених показників програми [21].

Порівняно з відповідним періодом 2022 року надходження митних платежів у I кварталі 2023 року зросли на 16,3 млрд гривень, збільшившись на 19,3% (рис. 2.3).

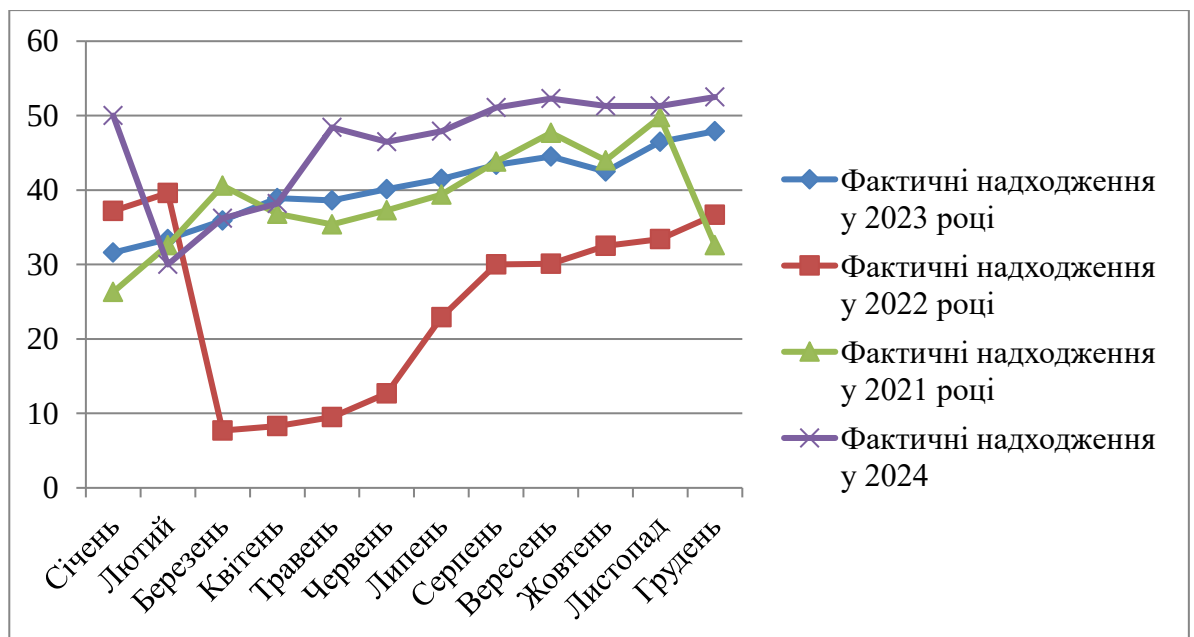

Рис. 2.3. Динаміка надходження митних платежів у 2021 – 2024 роках

Джерело: складено автором на основі [21]

Продовжуються позитивні зрушення щодо зростання бюджету митних платежів у другому півріччі 2022 року, починаючи з початку 2023 року.

Таким чином, у березні 2023 року митниці забезпечено перерахування до державного бюджету 35,9 млрд гривень, що на 2,5 млрд

гривень більше порівняно з лютим 2023 року. Зокрема, збільшення надходжень митних платежів у березні відбулося за рахунок імпорту [21]:

- пестициди, гербіциди, дезінфекційні засоби – на суму 600 млн. грн.;
- легкові автомобілі – 500 млн. грн.;
- добрива – 400 млн. грн.;
- вантажні автомобілі, тягачі та причеми (напівпричеми) - на суму 300

млн. грн.

Водночас митні платежі при імпорті нафтового газу та нафтопродуктів (бензину та дизеля) у березні 2023 року порівняно з лютим 2023 року зменшилися на 1,1 млрд грн, в основному за рахунок зменшення фізичних обсягів оподаткованого імпорту цих товарів (обсяг імпортованих нафтопродуктів зменшився з 631,8 тис. тонн у лютому до 546,7 тис. тонн у березні; LPG - з 125 300 тонн у лютому до 102 500 тонн у березні) [21].

Загалом фізичні обсяги оподаткованого митом імпорту в I кварталі 2023 року впали на 42% порівняно з I кварталом 2022 року (з 10,5 млн тонн у I кварталі 2022 року до 6,1 млн тонн у I кварталі 2023 року), а митні платежі в «доларовому еквіваленті» впали лише на 8% (з \$2,97 млрд у I кварталі 2022 року до \$2,75 млн у I кварталі 2023) (рис. 2.4) [21].

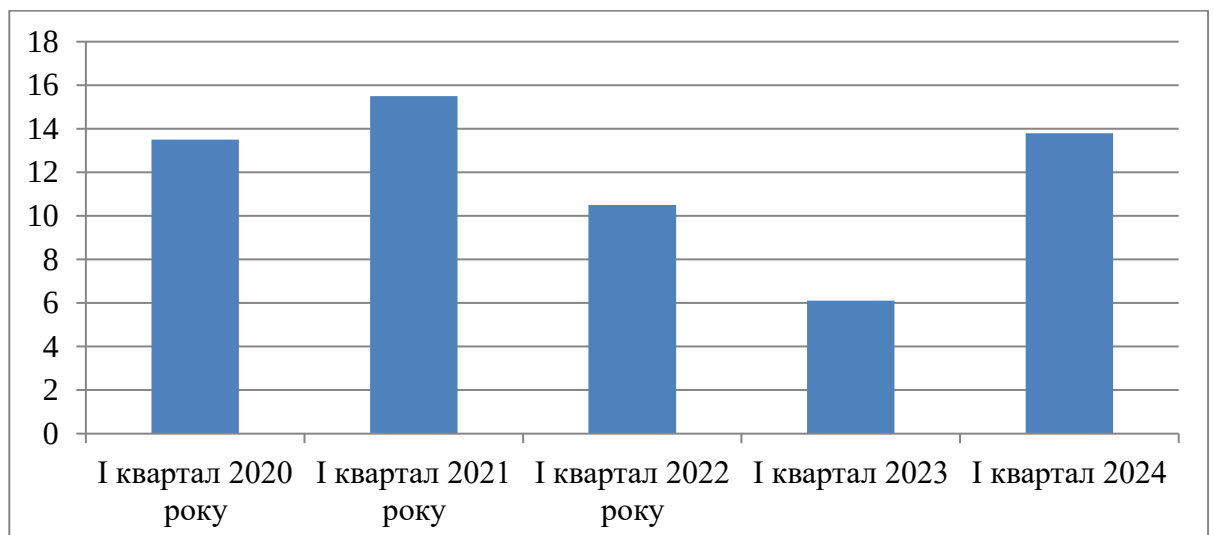

Рис. 2.4. Обсяги оподаткованого імпорту товарів

Джерело: складено автором на основі [21]

Зміни в структурі оподатковуваної імпортової продукції та заходи, вжиті митницею для підвищення ефективності збору та адміністрування податків, призвели до підвищення податкового навантаження на оподатковувані імпортовані товари за 1 кілограм з 0,28 дол. США/кг у першому кварталі 2022 року до 0,45 дол. США/кг у першому кварталі 2023 року.

Водночас ми маємо бачити, що деякі об'єктивні фактори негативно впливають на рівень податкових надходжень до бюджету.

Зокрема, пільги зі сплати митних платежів у I кварталі 2023 року зросли порівняно з I кварталом 2022 року – пільги, отримані при розміщенні товарів у митний режим «Імпорт (вільний обіг)», зросли на 67% (з 22,7 млрд грн у I кварталі 2022 року до 37,9 млрд грн у I кварталі 2023 року) [22].

Крім того, зазначимо, що з початку 2023 року були запроваджені нові пільги зі сплати ПДВ при імпорті природного газу, що зменшило реальні надходження в лютому та березні 2023 року на 3,6 млрд гривень.

Загалом 93% із 37,9 млрд гривень, передбачених на імпорт товарів у I кварталі 2023 року, становлять [22]:

- надходження від сплати акцизного податку з імпорту підакцизних товарів (переважно тютюну), що ввозяться як сировина для виробництва інших підакцизних товарів – 10,3 млрд грн (порівняно з 4,8 млрд грн у I кварталі 2022 року);
  - пільги на імпорт товарів «оборонного призначення» – 7,2 млрд грн (порівняно з I кварталом 2022 року + 6,5 млрд грн);
  - надання пільг (пільг) зі сплати ввізного мита в рамках реалізації Угоди про вільну торгівлю – 7,1 млрд грн (збільшення на 2,7 млрд грн порівняно з I кварталом 2022 року);
  - пільги на імпортовані товари «для боротьби з COVID-19» (особливо імпорт генераторів) та «відновлення енергетичної інфраструктури» – 7,1 млрд гривень (зростання на 6,7 млрд гривень порівняно з I кварталом 2022 року);
  - пільги зі сплати ПДВ при імпорті природного газу – 3,6 млрд. грн.;
- Крім того, у I кварталі 2023 року [22]:

- відстрочена митна оплата в період митного оформлення імпортованих товарів склала 1,5 млн. грн.;

- через зниження ставок податку на імпорт палива у 2022 році умовне недоотримання податку на споживання та податку на додану вартість оцінюється у 18,5 млрд гривень.

Таким чином, загальна сума несплаченого мита за перший квартал 2023 року становить 57,9 млрд гривень, що становить 57% сплаченого мита (100,9 млрд гривень).

За оперативними даними Державної фіскальної служби, у лютому 2025 року доходи загального фонду держбюджету становили 132,6 млрд грн.

При цьому місячний розпис доходів ДПС виконано на 118,2% (+12,1 млрд грн), а Державної митної служби – на -95,7% (-2,2 млрд грн).

Загалом за підсумками лютого 2025 року до загального та спеціального фондів державного бюджету надійшло 253 млрд грн податків, зборів та інших платежів.

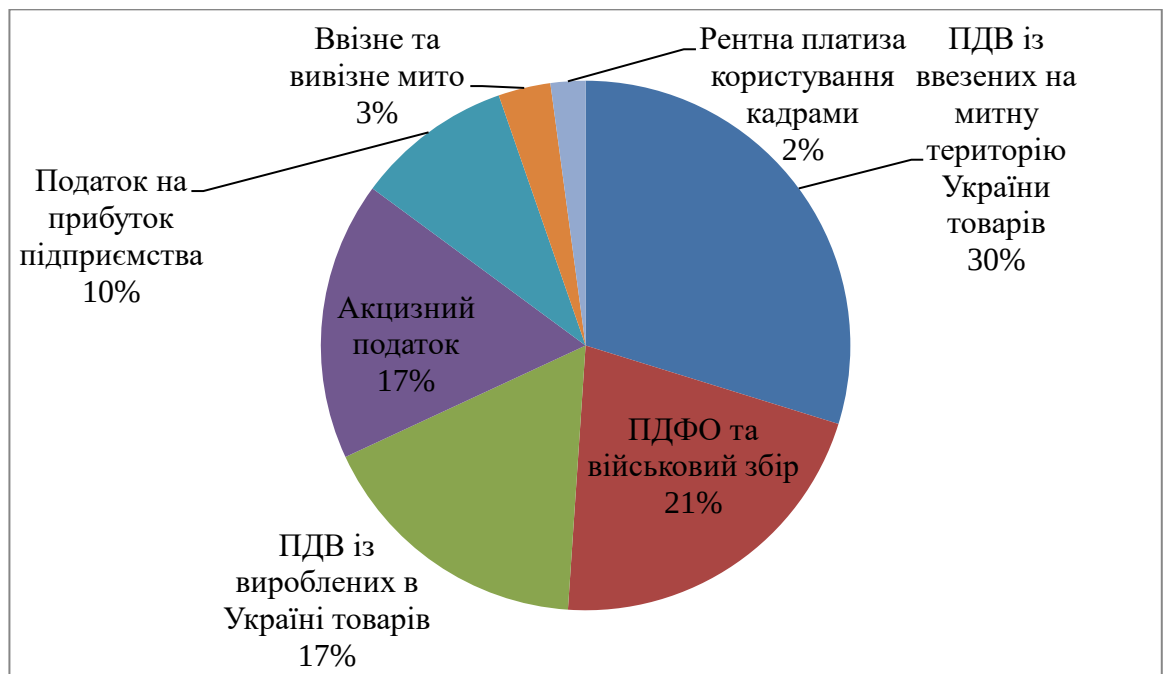

Рис. 2.5. Надходження у лютому 2025 року до загального фонду держбюджету, %

Джерело: складено автором на основі [22]

Згідно зі статистикою Мінфіну, у січні-лютому 2025 року доходи загального фонду держбюджету становили 260,8 млрд гривень.

Загалом за підсумками січня-лютого 2025 року до загального та спеціального фондів державного бюджету надійшло 536,2 млрд грн податків, зборів та інших видатків. Касові видатки державного бюджету за цей період становили 765,5 млрд грн, з них видатки загального фонду – 536,5 млрд грн.

У січні-лютому 2025 року ЄС влив у пенсійні фонди та фонди соціального страхування 96,8 млрд гривень, з яких 50,7 млрд гривень надійшло в лютому [22]. За оперативними даними, фактичне запозичення загального фонду державного бюджету у січні-лютому 2025 року склало 184,21 млрд грн, що становить 48,6% від запланованого запозичення на період. На фінансування держбюджету з асигнувань ОВДП було спрямовано 53,53 млрд грн. При цьому 22,76 млрд грн було залучено шляхом випуску військових ОВДП. 130,68 млрд грн (3 млрд євро) надійшли із зовнішніх джерел – позики в рамках спеціальної макрофінансової допомоги ЄС (ERA, ULCM). При цьому видатки на погашення держборгу в січні-лютому 2025 року становили 86,75 млрд грн (86,0% від плану), видатки на обслуговування – 47,196 млрд грн (68,3% від плану).

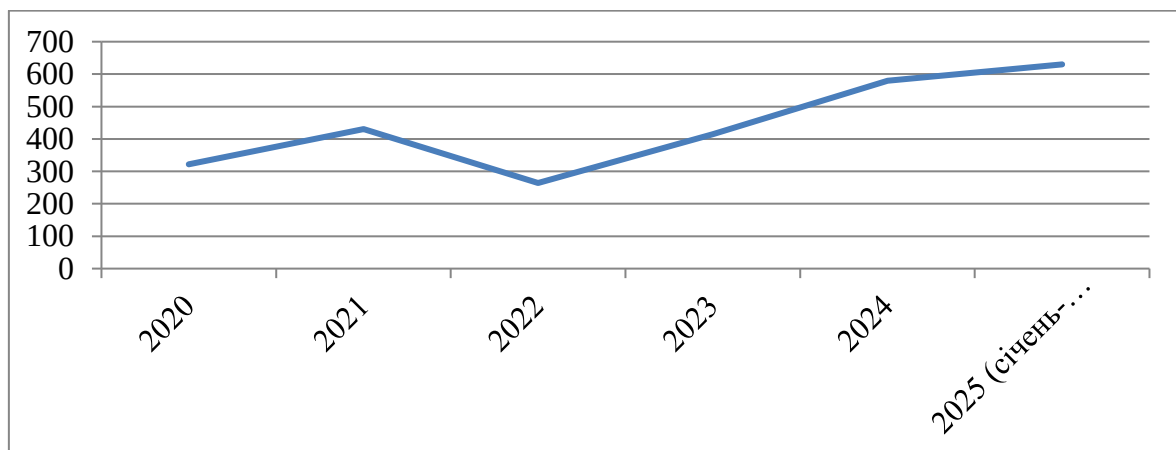

Рис. 2.6 Динаміка надходжень митних платежів до державного бюджету України у 2020-2025 роки

Джерело: складено автором на основі [22]

У 2020 році були помірні надходження, що відображають стан економіки в умовах пандемії COVID-19. У 2021 році почалося різке зростання надходжень — активізація зовнішньої торгівлі після пандемії.

Далі бачимо різкий спад у 2022 році. Це був найнижчий показник за 6 років — лише 264,1 млрд грн. Основна причина — повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року. Зменшення імпорту, звільнення від мит для гуманітарних вантажів та деяких категорій товарів.

У 2024–2025 роках вже спостерігається зростання до рівнів, вищих за довоєнні [23].

Відновлення зростання надходжень у 2023–2025 роках є результатом стабілізації економіки, посилення контролю та повернення оподаткування, яке було призупинене в 2022.

Державна митна служба у 2024 році перерахувала до держбюджету 591,7 млрд гривень. Це менше запланованої суми, але майже третину більше надходжень 2023 року (рис. 2.7).

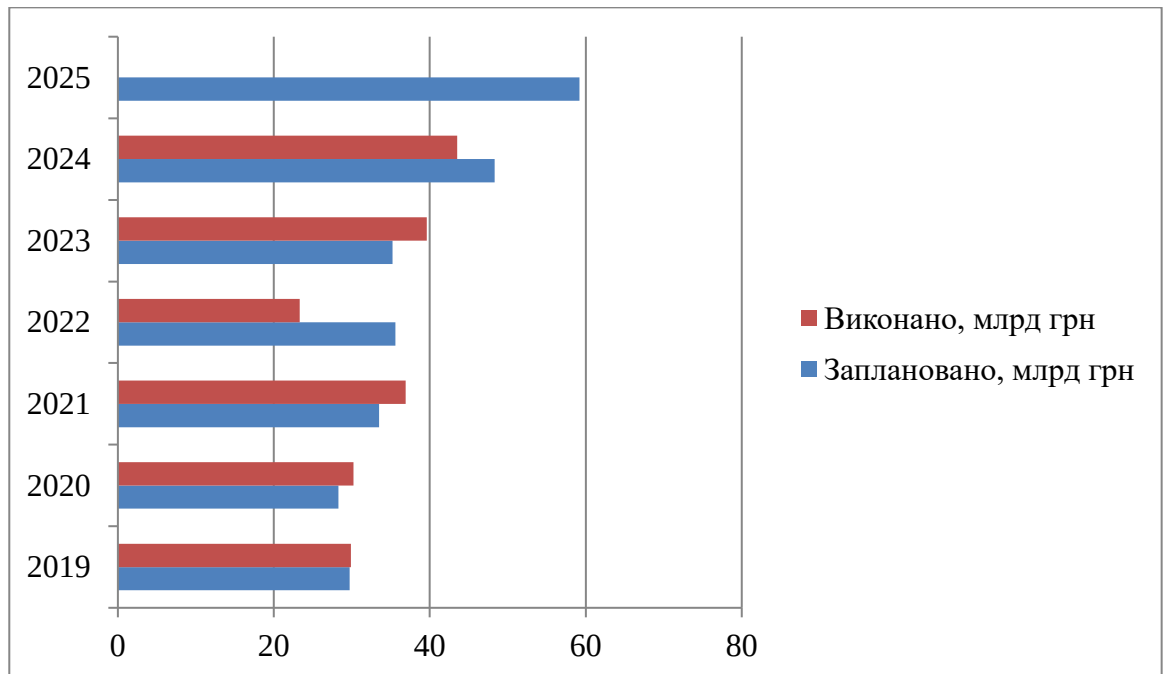

Рис.2.7. Надходження ввізного мита, млрд грн

Джерело: складено автором на основі [23]

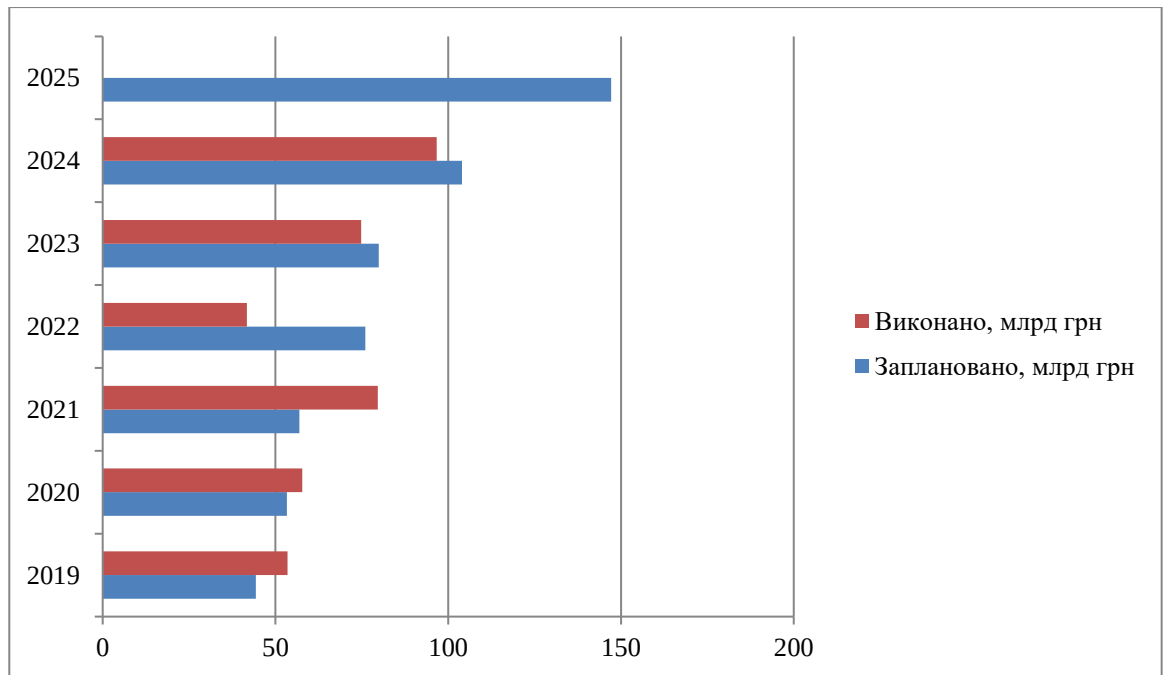

Рис.2.8. Акцизний податок ввезених підакцизних товарів, млрд грн

Джерело: складено автором на основі [23]

У 2019 році держава планує зібрати 321,2 млрд грн податку на додану вартість з ввезених в Україну товарів, 44,3 млрд грн акцизного податку з імпортованих споживчих товарів, 29,7 млрд грн ввізного мита.

По ввізному миту та акцизах і те, і інше перевиконано план: до бюджету надійшло 29,9 млрд грн (100,7%) та 53,5 млрд грн (120,8%) відповідно. План надходжень податку на додану вартість виконано на 90,2% (289,8 млрд грн) [23].

У 2020 році до бюджету планується отримати 303,8 млрд грн надходжень від ПДВ з імпортних товарів, 53,3 млрд грн надходжень від акцизів і 28,3 млрд грн надходжень від ввізного мита. Що стосується ПДВ, то план знову виконано не в повному обсязі – недовиконано 90,2% (274,1 млрд грн).

З них надходження від імпортного мита становили 30,2 млрд грн (106,7%), а надходження від акцизного збору на імпортні товари — 57,8 млрд грн (108,4%).

У 2021 році всі надходження митних платежів перевищили плани. Від податку на додану вартість з імпортованих товарів до державного бюджету надійшло 380,7 млрд грн (102,7% від плану), 79,6 млрд грн від акцизного податку з імпортованих товарів (139,9% від плану), 36,9 млрд грн від ввізного мита (110,1% від плану).

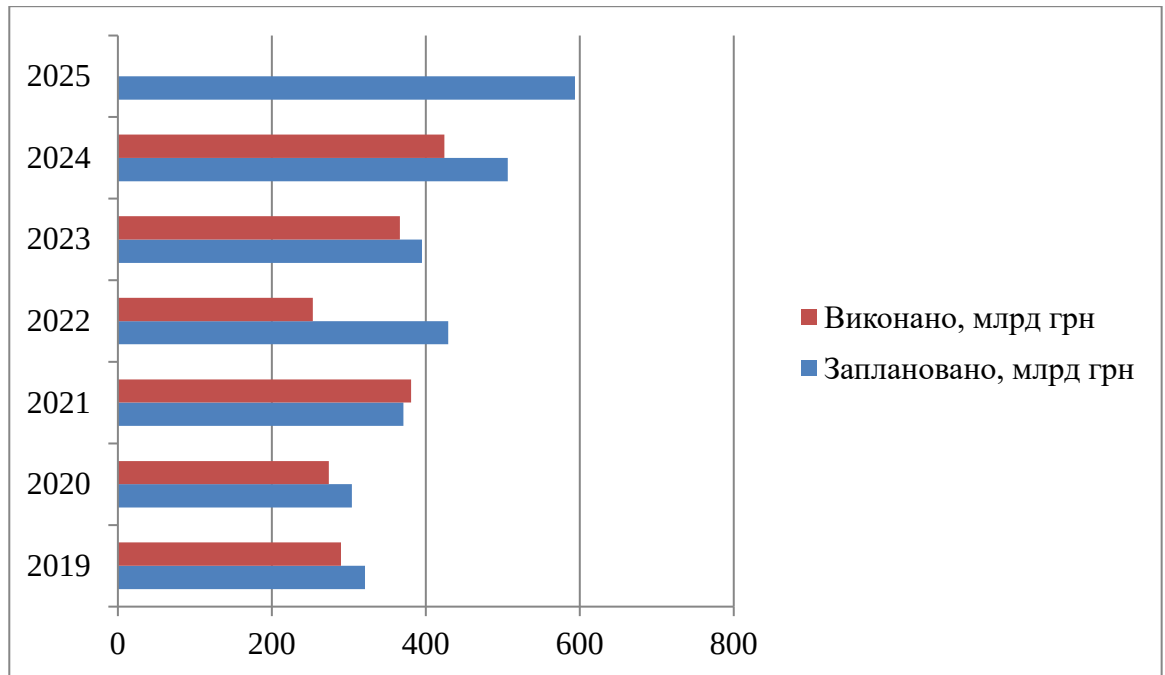

Рис.2.9. ПДВ із ввезених товарів, млрд грн

Джерело: складено автором на основі [23]

У перший рік тотальної війни ситуація була прямо протилежною. У бюджеті-2022 передбачено надходження від ПДВ з імпортованих товарів у розмірі 429,1 млрд гривень, надходження від акцизів – 76 млрд гривень, надходження від ввізного мита – 35,6 млрд гривень.

У результаті держава отримала 253,1 млрд грн (59%) від ПДВ, 41,7 млрд грн (54,9%) від акцизного збору і 23,3 млрд грн (65,4%) від імпортованого мита.

Очікується, що дохід від імпортованих тарифів у 2023 році перевищить план і становитиме 39,6 млрд, що перевищує заплановані 35,2 млрд грн (112,5%).

Надходження податку на споживання з імпортованих товарів досягли 93,6% плану (74,8 млрд грн), надходження податку на додану вартість з імпортованих товарів досягли 92,7% плану (366,2 млрд грн).

З січня по листопад 2024 року податку на додану вартість з імпортованих товарів до бюджету надійшло 424 мільярди гривень (план на рік – 506,4 мільярда гривень), податку на споживання – 96,7 мільярда гривень (план – 104 мільярди гривень), імпортованого мита – 43,5 мільярда гривень (план – 48,3 мільярда гривень) [23].

У 2025 році уряд очікує отримати 593,8 млрд грн від ПДВ на імпортовані товари, 59,2 млрд грн від ввізного мита, 147,2 млрд грн від податків. Звільнення від імпортованого податку на споживання.

Проведено аналіз для визначення категорій товарів, які найбільше формують значний обсяг митних платежів, що надходять до державного бюджету України. За допомогою цього аналізу ми виділили вісім категорій товарів згідно з УКТ ЗЕД, на які припадає найбільша частка митних платежів до бюджету за галузями. Результати показано на рисунку 2.10.

Рис. 2.10. Надходження митних платежів від імпорту найбільш бюджетоутворюючих товарних груп згідно з УКТ ЗЕД до Державного бюджету України, 2024 рік

Джерело: складено автором на основі [23]

Ці товарні категорії мають значний вплив на обсяги митних платежів в Україні через їхнє значення у зовнішньоекономічній діяльності та імпорті. Цей аналіз допомагає урядам та економістам керувати ефективністю митної системи та зосереджувати увагу на ключових товарних позиціях, щоб оптимізувати митні надходження відповідно до бюджету. Варто зазначити, що аналіз структури експорту за товарними групами згідно з УКТ ЗЕД також є важливим економічним інструментом для країни, який має багато переваг. Даний аналіз структури експорту зовнішньоекономічної діяльності Великої Британії за товарними категоріями є важливим інструментом для розвитку торгівлі та зовнішньоекономічної діяльності країни.

Він надає урядам і компаніям інформацію, необхідну для прийняття обґрунтованих рішень і планування майбутніх дій, тим самим підвищуючи конкурентоспроможність і стійкість на глобальному ринку. Результати дослідження наведено на рисунку 2.11.

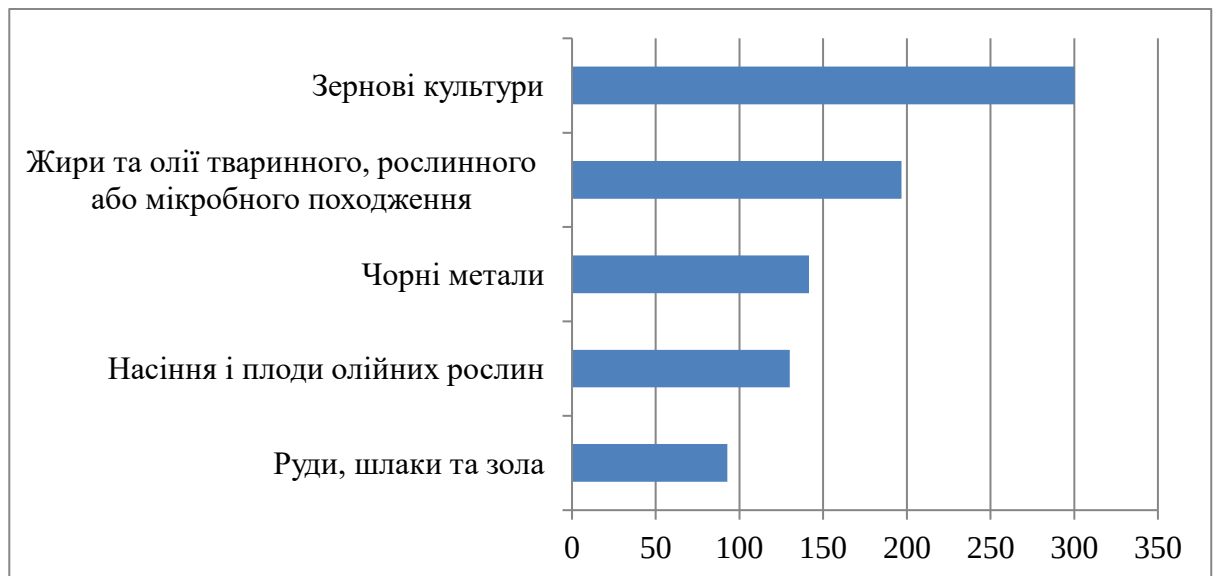

Рис. 2.11. Надходження митних платежів від експорту найбільш бюджетоутворюючих товарних груп згідно з УКТ ЗЕД до Державного бюджету України, 2024 рік

Джерело: складено автором на основі [23]

У 2024 році митні надходження від експорту цих п'яти категорій товарів становили значну частину загальних митних надходжень державного бюджету України. Це демонструє важливість цих галузей економіки та їхній внесок у фінансову стабільність країни. Тому митні платежі є важливим фіскальним інструментом державного бюджету України. За останні кілька років ми спостерігаємо зміну динаміки бюджету митних платежів. Важливою частиною цих платежів є надходження від експорту та імпорту товарів.

Аналізуючи структуру митних платежів України з УКТ ЗЕД, можна визначити ключові галузі, які найбільше впливають на бюджет. Зокрема, важливу роль у формуванні митних надходжень відіграють зернові культури, олії та жири, чорні метали, насіння олійних культур та руди.

На динаміку цих товарних груп можуть впливати різноманітні чинники, такі як зміни цін на світовому ринку, зовнішньополітичні рішення, розвиток промисловості тощо. Тому дуже важливо систематично аналізувати ці тенденції та вживати заходів для оптимізації митної системи та збільшення митних надходжень.

Митні платежі та структура зовнішньої торгівлі є ключовими елементами економічного контексту України. Аналіз цих аспектів може дати важливе уявлення про складну ситуацію, з якою стикається країна, враховуючи вплив воєнного стану, політичні заворушення та економічні труднощі. Зниження економічної динаміки в цих регіонах ілюструє виклики, з якими стикається українська економіка.

Покращення цієї ситуації шляхом удосконалення політики митних платежів, оподаткування та структури зовнішньої торгівлі України потребує комплексного підходу та впровадження низки ключових заходів: впровадження реформ митного відомства щодо спрощення та автоматизації процедур, що сприятиме скороченню часу та витрат на митні операції, сприяючи тим самим збільшенню обсягів зовнішньої торгівлі; запровадження прозорого та ефективного механізму контролю за митними операціями для створення сприятливого середовища для бізнесу та іноземних інвесторів;

впровадження податкових реформ для спрощення корпоративного оподаткування, сприяння підприємництву та стимулювання подальших інвестицій. Разом ці заходи допоможуть покращити митні платежі, оптимізувати податкові надходження та зміцнити структуру зовнішньої торгівлі України.

2.2. Аналіз валютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності

Дослідження терміну «інструменти монетарного контролю» слід розпочати з визначення поняття «грошовий контроль». У вчених немає єдиного розуміння цього терміну. Проте, підсумовуючи погляди відомих науковців, вважаємо, що під грошово-кредитним регулюванням слід розуміти комплекс цілеспрямованих заходів уповноважених державних органів та суб'єктів для забезпечення досягнення цілей грошово-кредитної політики шляхом встановлення нормативів формування, розміщення та використання валютних цінностей з метою підтримки курсової стабільності національної грошової одиниці.

Здійснення грошово-кредитного регулювання вимагає використання певних інструментів (засобів впливу). Під інструментами монетарного регулювання розуміються певні заходи регулювання, що здійснюються державою для досягнення основних цілей грошово-кредитної політики шляхом впливу на діяльність суб'єктів грошово-кредитних відносин. Інструменти монетарного контролю спочатку можна розділити на дві категорії, виходячи з конкретних обставин їх використання: ринкові (валютна інтервенція, диверсифікація золотовалютних резервів, контроль валютного курсу); ринок (валютна інтервенція, диверсифікація золотовалютних резервів, контроль валютного курсу); адміністрування (девальвація, ревальвація, валютні обмеження) [23].

Національний центральний банк вживає заходів монетарної інтервенції, перш за все, для того, щоб країна впливала на процес формування обмінного курсу на валютному ринку шляхом купівлі-продажу іноземної валюти.

Основним джерелом монетарної інтервенції є офіційні золотовалютні резерви країни.

В умовах одночасного дотримання режиму фіксованого валютного курсу та негативного платіжного балансу валютна інтервенція може стати важливим джерелом виснаження резервів.

Диверсифікація валютних резервів означає коригування структури офіційних валютних резервів країни шляхом включення до їх складу іноземних валют різних країн. Як правило, центральний банк країни продає нестабільні валюти та купує більш стабільні валюти, а також валюти, які використовуються для міжнародних розрахунків. Використання цього інструменту підвищує ефективність валютного регулювання.

Запровадження режиму валютного курсу (фіксованого, плаваючого або змішаного) — це діяльність центрального банку, спрямована на встановлення процедур визначення та зміни валютного курсу країни [23].

Використання девальвації або ревальвації валюти як адміністративного інструменту передбачає діяльність центрального банку країни, спрямовану на зміну обмінного курсу національної валюти відносно іноземних валют у напрямку його падіння або підвищення. У цьому випадку зміни валютного курсу відбуваються неринковим шляхом, тобто відповідно до цілей грошово-кредитної політики, невід'ємною частиною якої є грошово-кредитна політика. Грошові обмеження є одним із найпоширеніших адміністративних засобів.

Валютні обмеження - це комплекс заходів регулювання, які встановлюють законодавчі норми щодо заборони, обмеження та регулювання господарської діяльності з грошовою оцінкою. Крім встановлення правил поведінки на валютному ринку, запровадження валютних обмежень також забезпечує платіжний баланс і управління золотовалютними резервами. Валютні обмеження класифікуються за сферою застосування (постійний

бізнес; бізнес, пов'язаний з потоками капіталу); види валютних операцій (купівля, продаж, конвертація (обмін)); види валютної вартості (іноземна валюта, національна валюта, банківський метал); міжнародний напрямок потоку коштів (зняття коштів за кордоном, отримання за кордоном) і типи платежів (готівковий, безготівковий).

Слід зазначити, що конкретна комбінація інструментів та їх пропорції визначаються станом розвитку та рівнем валютного ринку в кожній країні, ступенем конвертованості валюти та наявністю високорозвиненого фінансового ринку.

Жорстка система грошово-кредитного регулювання існувала в Україні ще за радянських часів і використовувалася протягом більшої частини періоду після 1991 року. За останні 20 років валютне регулювання базувалося на великій кількості валютних обмежень не лише для операцій з капіталом, а й для поточних операцій: обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті, періоди розрахунків не більше 90 календарних днів, купівля валюти лише з дозволу ДПП, дозволи на інвестиції за кордон, тощо [23].

Після 2014 року Україна стала на шлях євроінтеграції та підписала низку угод з європейськими інституціями. Це створило умови для запровадження нових правил на валютному ринку, що завершилося ухваленням Закону про валютну діяльність у 2018 році.

Відповідно до цього закону Національний банк почав здійснювати монетарну лібералізацію, поступово запроваджуючи низку монетарних обмежень. По-перше, монетарне пом'якшення стосується поточних валютних операцій, а на наступному етапі частково скасовуються обмеження на операції, пов'язані з потоками капіталу. Ці кроки були можливими за умов низької інфляції, поступового зростання ВВП, золотовалютних резервів, певної соціально-політичної стабільності [23].

Проте світовий досвід показує, що вибір форм і методів грошово-кредитного регулювання не завжди залежить виключно від рівня розвитку країни та економічних умов.

Під впливом соціально-політичних факторів, особливо в умовах повномасштабного вторгнення країни-агресора, можуть відбутися кардинальні зміни. Ретроспективний аналіз показує, що багато країн мали досвід функціонування своєї економіки в умовах війни, але цей досвід був унікальним для кожної країни, залежно від: відмінностей у масштабах і тривалості військових операцій та їх наслідків; довоєнні економічні умови та структура; розмір міжнародних резервів і державного боргу; рівень розвитку фінансових регуляторів та інститутів; попередні темпи інфляції; а також міжнародна військова, політична та фінансова підтримка.

Наприклад, на початку Другої світової війни деякі європейські країни запровадили імпорتنі та експортні ліцензії, жорсткі валютні обмеження, заблокували валютні рахунки та майно країни-агресора. Однак навіть після закінчення Другої світової війни протягом певного періоду зберігалися валютні обмеження через незбалансованість платіжного балансу. Ізраїль, Ірак, Грузія та Сербія є сучасними прикладами країн, які зазнали бойових дій на своїй території.

Дослідження показують, що поведінка цих національних регуляторних органів має певну регулярність і послідовність, що зрештою приносить позитивні результати. Ці заходи включають: тимчасові фіксовані обмінні курси (Ізраїль, Ірак, Грузія, Сербія); Грошові обмеження готівкових і безготівкових (поточних і капітальних) операцій; Монетарна інтервенція центрального банку країни [24].

Війна, розв'язана Російською Федерацією, призвела до змін у функціонуванні всіх сфер нашої економіки, у тому числі й у грошовій сфері. 24 лютого 2022 року НБУ встановив систему фіксованого обмінного курсу та запровадив захисні заходи з використанням положень ст.12 Закону про валютно-грошові операції [24].

Національний банк України запровадив жорсткі валютні обмеження для суб'єктів господарювання, що значно скоротило обсяги валютних операцій та сприяло стабілізації курсу внутрішньої валюти (рис. 2.12).

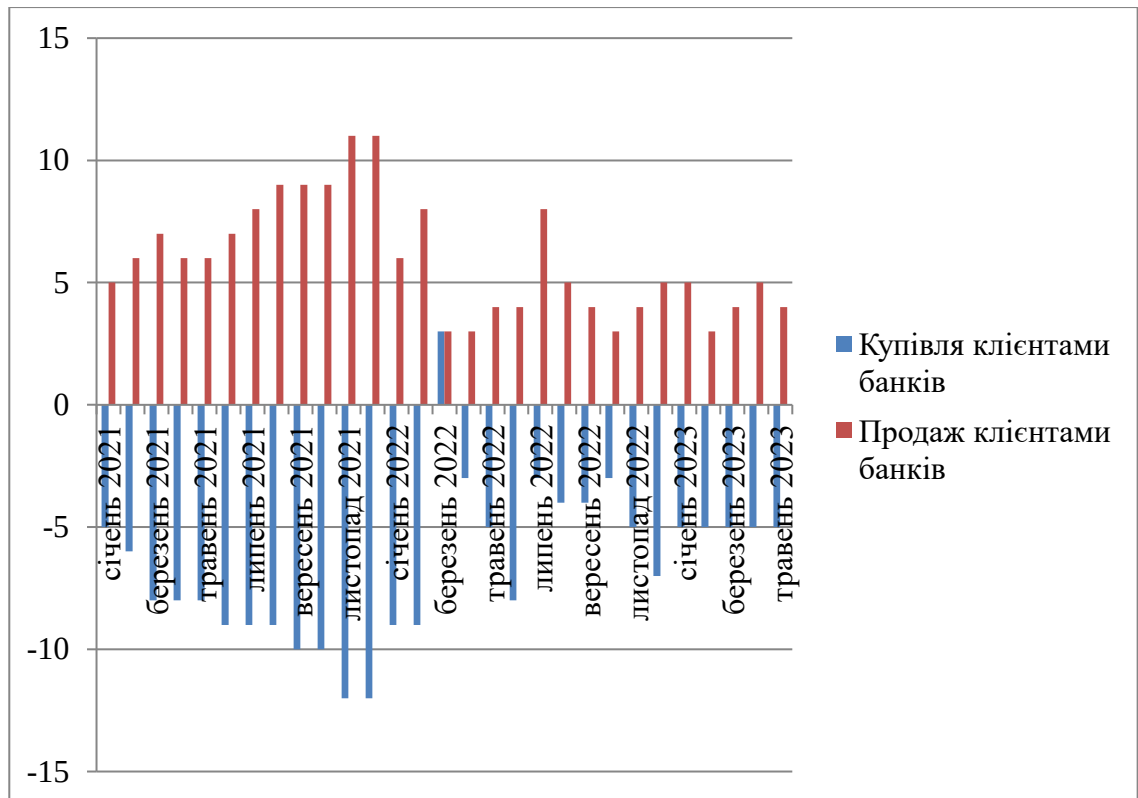

Рис. 2.12. Динаміка купівлі-продажу іноземної валюти клієнтами банків, млрд дол США

Джерело: складено автором на основі [24]

На рисунку 2.12 видно, що в період воєнного стану сальдо купівлі та продажу валюти клієнтами банків стало від'ємним порівняно з довоєнним. Зменшення попиту клієнтів на іноземну валюту відбулося через запровадження багатовалютних обмежень, скорочення економічної активності, блокування портів тощо. Поступова адаптація бізнесу до економічних реалій та зняття бізнес-обмежень, пов'язаних з імпортом та експортом товарів, проектів і послуг, призвели до невеликого, але стабільного зростання операцій з купівлі та продажу іноземної валюти.

Суворі валютні обмеження накладаються не тільки на бізнес-операції, а й на населення, встановлюючи ліміти на зняття готівки в національній та іноземній валюті, Р2Р-перекази та операції з картками на поточних рахунках. Мета цих заходів – зменшити тиск на валютний ринок і запобігти непродуктивному виведенню капіталу за кордон. Водночас Нацбанк пропонує

громадянам строкові депозити з прив'язкою до офіційного курсу, щоб захистити їхні заощадження від знецінення.

Новий фінансовий інструмент хеджування валютних ризиків населення передбачає, що клієнти мають можливість купувати долари США за офіційною відсотковою ставкою Національного банку України, потім розміщувати їх на строковому депозиті (від 6 місяців) і після закінчення депозитного періоду примусово перепродавати куплену валюту за офіційною відсотковою ставкою на день здійснення зворотної операції [25].

Реалізація вищевказаних заходів призвела до зменшення попиту населення на готівку за рахунок збільшення бізнесу з купівлі безготівкової валюти, стабілізації цієї частини валютного ринку та знецінення національної валюти.

До початку російської агресії населення купувало готівкову та безготівкову валюту з позитивним сальдо (купівля перевищувала продаж). Але з березня 2022 року по березень 2023 року сальдо буде негативним. Водночас, починаючи з січня 2023 року, розрив між обсягом проданої населенню валюти та обсягом купленої поступово скорочується [25].

Окрім валютних обмежень, НБУ також девальгував гривню до долара та проводив періодичні інтервенції з продажу валюти. Результати втручання НБУ на валютний ринок шляхом валютної інтервенції та динаміку офіційного курсу наведено на рисунку 2.13.

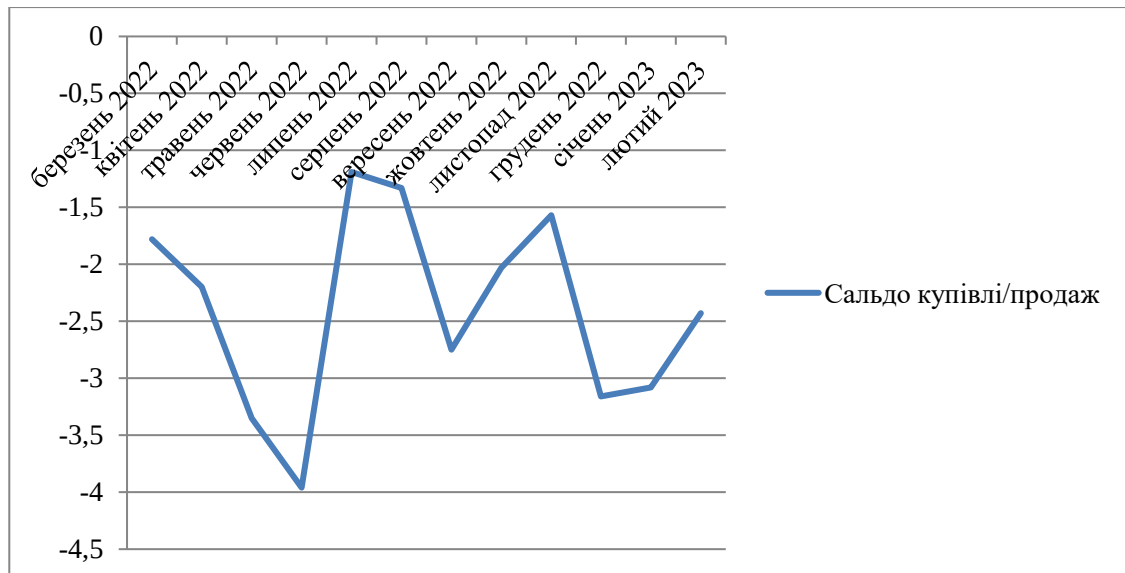

Рис. 2.13. Динаміка сальдо валютних інтервенцій та динаміки офіційного курсу гривні до дол США

Джерело: складено автором на основі [25]

На рисунку 2.13 видно, що з 24 лютого 2022 року НБУ зафіксував курс на рівні 29,25 гривень за 1 долар США, але з 16 липня 2022 року встановив курс на рівні 36,57 гривень за 1 долар США. У контексті фіксованих обмінних курсів баланс монетарної інтервенції (купівля валюти - продаж валюти) переважно негативний, що свідчить про те, що попит на валюту постійно перевищує пропозицію. Варто зазначити, що попри різке падіння експорту, руйнування енергетичної інфраструктури, втрату території та блокаду портів, золотовалютні резерви не зменшилися [26].

Дані НБУ свідчать, що ЗВР знижувався з березня по липень 2022 року, але з серпня стабільно зростає завдяки системній допомозі міжнародних партнерів, продовженню продовольчої угоди та поступовому пристосуванню економіки до війни.

Аналіз показує, що під час війни центральні банки в основному використовували адміністративні засоби для проведення монетарних коригувань. Найбільш популярними є девальвація національної валюти та валютні обмеження. НБУ спирався на зарубіжний досвід, щоб запобігти паніці

на валютному ринку в перші дні повномасштабного вторгнення Російської Федерації, яка мала форму валютної інтервенції шляхом встановлення режиму фіксованого курсу, заборони або обмеження готівкових і безготівкових валютних операцій, продажу іноземної валюти. Реалізація цих заходів сприяла стабілізації обмінного курсу, дозволяючи НБУ поступово послаблювати валютні обмеження, не викликаючи девальваційних настроїв.

Проте тривале дотримання системи фіксованого валютного курсу спричинить певні дисбаланси на валютному ринку та поглине золотовалютні резерви. Відповідно, поступове поліпшення структури платіжного балансу за рахунок зростання експортної складової забезпечить збільшення пропозиції валюти на ринку та створить умови для повернення до системи плаваючого обмінного курсу та валютної лібералізації.

Валютні операції банківських установ відіграють ключову роль у процесі зовнішньоекономічної діяльності країни. Вони впливають на обсяги імпорту та експорту, що, у свою чергу, визначає розмір митних платежів. Розуміння цього впливу є необхідним для ефективного управління економікою та прогнозування бюджетних надходжень.

Митні платежі формуються на основі вартості товарів, що перетинають митний кордон. Оскільки більшість міжнародних розрахунків здійснюється в іноземній валюті, коливання валютних курсів безпосередньо впливають на вартість імпортованих та експортованих товарів у національній валюті. Зміни в обмінному курсі можуть призвести до збільшення або зменшення митних надходжень.

Кожен уповноважений банк в Україні в ході своєї діяльності щоденно проводить великі обсяги валютних операцій у будь-якій валюті та банківському металі, що створює зобов'язання та вимоги для своїх клієнтів і тим самим формує його валютні позиції. Основним завданням, яке стоїть перед грошовою системою для забезпечення економічного розвитку, є підтримання стабільності національної валюти шляхом забезпечення гнучкого обмінного курсу. Грошово-кредитна система України зазнала серйозних

реформаторських змін, особливо різкої девальвації гривні, значної доларизації, державного зовнішнього боргу та дисбалансу міжнародного платіжного балансу. Внаслідок цього ситуація на валютному ринку України погіршилася, тіньовий сектор продовжував розширюватися, валютні резерви Національного банку України значно скоротилися [27, с.102-109].

В умовах стрімкого розвитку банківської системи України та появи нових банків, які мають ліцензії на здійснення грошово-кредитних операцій, зовнішньоекономічна діяльність нашої країни потребує подальшого розвитку.

Сучасні валютні ринки характеризуються високою волатильністю та зростаючою невизначеністю. Це зумовлено процесом світової інтеграції, зростанням кількості суб'єктів грошово-кредитних відносин, появою нових фінансово-банківських продуктів.

Розвиток фінансових ринків і валютних відносин в Україні посилив вплив валютних ризиків на банківську систему. Розвиток банківської системи характеризується динамікою та зростанням обсягів валютного бізнесу комерційних банків на валютному ринку, що призводить до зростання валютного ризику. Валютний ризик характеризується непередбачуваністю. Оскільки обмінні курси можуть постійно коливатися, цей ризик може призвести до значних збитків або неочікуваних прибутків для банківських установ протягом короткого періоду часу. Ці коливання призводять до зміни гривневої вартості відкритих валютних позицій банківських установ і призводять до валютного ризику, що проявляється як ризик збитків через несприятливі коливання валютного курсу. Тому одним із першочергових завдань банківського менеджменту є саме управління валютним ризиком [27, с.102-109].

У багатьох країнах з нестабільною економікою, де макроекономічна ситуація нестабільна, а показники фінансового ринку сильно коливаються, управління ринковими ризиками є особливо важливим. Діяльність Банку на валютному ринку включає управління активами та пасивами в іноземній валюті та банківських металах, пов'язані з валютними ризиками, що

виникають у зв'язку з використанням різноманітних валют та банківських металів у банківській діяльності.

Нестабільність української економіки вимагає від банківських установ постійного аналізу змін і динаміки добових коливань обмінних курсів іноземних валют, при цьому особливу увагу в таких дослідженнях приділяється розрахунку ризику втрати капіталу комерційних банків. Також варто врахувати, що використання платіжних карток українцями зростає, тим самим зменшується кількість готівки. Розрахунки проводяться в національній та іноземній валютах [27, с.102-109].

Розробляючи інструменти та заходи якісного нагляду за валютним ринком, необхідно проаналізувати останні статистичні дані та інформацію про організацію роботи українських органів валютного нагляду під час пандемії коронавірусу. Це дозволить у майбутньому приблизно прогнозувати загрози, передбачати виклики та готуватися до них, незважаючи на волатильність на валютному ринку під час воєнного стану.

Наприклад, у 2021 році до Національного банку України надійшло 3121 повідомлення від 1558 суб'єктів господарювання (у тому числі фізичних осіб-підприємців) щодо ненадходження в установлений термін оплати за готівку або товари за імпортно-експортними операціями. У 2021 році з урахуванням повідомлень, що надійшли у минулому році, опрацьовано 3433 повідомлення від 1777 суб'єктів господарювання, з них: 857 повідомлень від 554 суб'єктів господарювання підтверджено порушення та штраф 515,3 млн гривень; складено довідки по 1429 звітам від 760 суб'єктів господарювання; за 1135 повідомленнями виявлено місцезнаходження 456 суб'єктів господарювання не за місцем реєстрації [27, с.102-109].

Результати обробки оперативно надсилаються до Національного банку України для врахування банком при виключенні імпортно-експортних операцій з валютного регулювання. Станом на кінець 2021 року на розгляді залишалось 2347 повідомлень від 1220 суб'єктів господарювання. За результатами 3155 перевірок суб'єктів ЗЕД у 2021 році за порушення терміну

розрахунків за імпортно-експортними операціями накладено штрафу на суму 515,3 млн гривень, з них до бюджету надійшло 86,7 млн гривень. За зведеними результатами «Даних про стан заборгованості за зовнішньоекономічними операціями підприємств» станом на 1 січня 2022 року загалом перевірено та опрацьовано 3011 компаній, які мають прострочену дебіторську заборгованість за господарськими операціями, на загальну суму 2,935 млрд доларів США [28].

Традиційними причинами девальвації гривні є нестабільна економічна ситуація, великі борги перед іноземними кредиторами, негативний платіжний баланс, політична боротьба та воєнний стан. У 2021 році прострочена дебіторська заборгованість зменшилася на 16 мільйонів доларів завдяки заходам контролю та перевірки. COVID-19 і воєнний стан виправлено, що змусило на певний час призупинити економічну, соціальну та інші сфери життєдіяльності в Україні [29].

Також варто зазначити, що оскільки 24 лютого на всій території України було запроваджено воєнний стан, Національний банк України оперативно прийняв постанову Правління №18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи під час воєнного стану», якою встановив низку обмежень щодо роботи всієї банківської системи. Ці обмеження стосуються як особистих операцій, так і діяльності комерційних структур [29].

Враховуючи панічні очікування на валютному ринку, постановою негайно вжито обмежувальних регуляторних заходів, призупинено роботу українського валютного ринку та призупинено транскордонні валютні платежі (крім підприємств та установ, які забезпечують виконання мобілізаційного плану, державних операцій та отримують окрему ліцензію Нацбанку). Постанова 18 переглядалася 30 разів, перший з яких був запропонований РНБО в день введення воєнного стану на всій території України. З першого дня було зрозуміло, що в країні неможливо працювати за такими правилами, тому обмеження на проведення транскордонних валютних операцій були пом'якшені, що відкрило можливість для резидентів проводити такі операції

для суб'єктів господарювання-імпортера, які закупають ключові імпортні товари згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України. Грошове регулювання на всій території України під час війни зазнало значних змін. Серед операцій, які дозволяють банкам купувати іноземну валюту для здійснення окремих валютних операцій, пов'язаних із здійсненням інвестиційної чи підприємницької діяльності, можна виділити такі операції [29]:

- придбати важливі імпортні товари;
- мати окрему ліцензію НБУ;
- перерахування іноземним інвесторам коштів, пов'язаних із виплатою коштів за облігаціями внутрішньої державної позики в Україні після 1 квітня 2023 року.

Більшість інших ситуацій, передбачених Постановою 18, регулюють виплати фізичним особам або певним галузям за зрозумілих обставин і загалом не впливають на розвиток підприємницької діяльності. У зв'язку з цим, починаючи з 24 лютого 2022 року, бізнес може розраховувати на включення необхідної їм продукції до переліку товарів критичного імпорту або отримання дозволу НБУ. Як бачимо, процедура отримання ліцензії НБУ проходить у кілька етапів і займає досить тривалий час. Такий дозвіл вимагатиметься на кожну окрему операцію, і щоразу потрібно буде доводити доцільність проведення таких операцій під час воєнного стану [29].

Для компаній, які щодня здійснюють сотні транзакцій, ця опція жодним чином не рятує ситуацію. Крім того, це ляже величезним тягарем на НБУ. Ось чому для ведення бізнесу підприємства, які не імпортують критично важливі імпортні товари та не можуть щоразу отримувати дозвіл, шукають інші способи отримання грошової вартості та передачі її через кордон. За оцінкою експерта Фісуна В., щоб компанії не потрапили в тіньові перекази, НБУ має розглянути питання про включення товарів, ввезених з-за кордону, необхідних для ведення бізнесу, до переліку товарів критичного імпорту або зняти обмеження на транскордонні перекази найближчим часом.

Зараз Україна перебуває в дуже складному періоді, що не може не позначитися на ситуації на валютному ринку та курсах валют. Відповідно до Закону України «Про гроші та грошові операції» внесено зміни, Кабмін також доопрацював розпорядження «Про затвердження переліку товарів, імпорт та експорт яких потребує ліцензування та квотування у 2022 році» № 1424 із здійсненням валютних операцій від 29 грудня 2021 року [29].

Станом на початок 2022 року в Україні банківські ліцензії на провадження банківської діяльності має 71 банк. Загалом близько половини банківських установ мають іноземну власність, а одна третина банків має 100% іноземну власність. Протягом досліджуваного періоду на фоні загального зменшення кількості банківських установ, які отримали ліцензію НБУ, частка іноземних банківських установ мала тенденцію до зростання.

На курси валют впливають економічні фактори: кількість валюти на міжнародному ринку, міжбанківські валютні операції, внутрішні форс-мажорні ситуації, такі як катастрофи, політичні кризи, військові дії тощо. Але коли громадяни починають активно купувати та продавати долари, вони самі можуть штучно «розгойдувати» курс.

Аналізуючи курс, можна побачити, що він має тенденцію до зростання без урахування певних часових інтервалів. Це означає, що не враховується нестабільна економічна ситуація всієї країни. Особливо зараз, під час війни, обмінний курс вищий, ніж будь-коли, хоча він був зафіксований на рівні з початку військових дій і були введені деякі обмеження, щоб запобігти його значному зростанню.

Також слід зазначити, що повністю запобігти девальвації гривні та її різкому курсу неможливо. Це пояснюється тим, що великий обсяг виробництва ВВП знаходиться в зоні атаки. Однак запроваджені обмеження не дозволили курсу суттєво піднятися, як це сталося у 2014 році, коли він зріс більш ніж утричі.

Проте, хоча офіційний курс зараз зафіксований на рівні НБУ на рівні 36,56 грн./дол. США, середній курс між банківськими установами суттєво відрізняється [30].

Під час торгів на біржі встановлюється денний обмінний курс, і банки використовують цей показник для встановлення власних курсів. Фізичні особи керуються курсами валют, встановленими Національним банком України, та курсами банків, клієнтами яких вони є.

Валютний аукціон в даному випадку дає більш детальну картину монетарної ситуації країни в сучасних умовах, оскільки ми бачимо, що середній курс суттєво відрізняється від офіційного, а до початку бойових дій на території України середній курс міжбанківських валют не так сильно відрізнявся.

Якщо порівняти середні курси з курсами Ощадбанку чи приватного банку, в якому є частка Кабінету Міністрів України, то можна побачити, що ці курси вищі за офіційні курси Національного банку, що, по суті, очевидно. Але вони не поспішають рухатися вперед. Однак інші банки в Україні можуть мати набагато вищі курси. Про це ми бачимо з даних Міністерства фінансів.

Також варто зазначити, що середній показник курсу євро в банківській статистиці мало чим відрізняється від курсу гривні. Цей же показник відображається в курсах валют. Тому курс євро сьогодні становить 36,64, що мало чим відрізняється від курсу долара США. За весь період порівняння різниця між курсами долара та євро ніколи не була меншою. У даному випадку мається на увазі не стільки стабільність гривні, скільки стабільність самого курсу євро [30].

Варто звернути увагу і на статистику грошово-кредитних операцій комерційних банків. Щодня банки активно купують і продають валюту серед клієнтів банків і НБУ, впливаючи таким чином на курси валют. У 2014 році обсяг операцій значно знизився, тоді як загальний обсяг валютних операцій між клієнтами комерційних банків залишався стабільним із невеликими коливаннями. Важливо також враховувати, що всі дані на діаграмі

представлені в доларах США, тому дані про продаж валюти комерційними банками протягом певного періоду не сильно коливалися з коливаннями курсу долара США. Окрім періоду з 24 лютого, на цей період було введено низку обмежень та заборон, у тому числі заборону купівлі-продажу валюти згідно з постановою № 18 від 24 лютого 2022 року [30]. Відповідні дії необхідні для забезпечення надійного та стабільного функціонування фінансової системи країни, максимального забезпечення діяльності Збройних Сил України та безперебійної роботи об'єктів критичної інфраструктури.

Валютна інтервенція — це великий одноразовий цілеспрямований вплив центрального банку країни на валютний ринок і обмінний курс шляхом великомасштабного продажу або купівлі банками іноземної валюти. Валютна інтервенція полягає у коригуванні обмінних курсів іноземної валюти для захисту національних інтересів.

Валютна інтервенція також може являти собою спільне регулювання валютних відносин країн-учасниць, яке конкретно виражається у єдиній монетарній політиці для третьої країни. Валютна інтервенція здійснюється за активної участі та сприяння країн - регіональних суб'єктів - забезпечення відносно стабільних курсових співвідношень усередині регіону.

У той же час центральні банки або міністерства фінансів країн-учасниць діють на валютному ринку, щоб впливати на обмінний курс власної або іноземних валют, продаючи або купуючи іноземну валюту або золото. Валютна інтервенція — це масштабна за формою та змістом валютна операція, що здійснюється протягом певного, як правило, короткострокового періоду часу. Валютна інтервенція реалізується через низку операцій на міжнародному валютному ринку [30].

Національний банк постійно впливає на обмінний курс. Залежно від періоду вплив може збільшуватися або зменшуватися, залежно від економічної ситуації та місії, а Національний банк дотримується своєї стратегії. Наприклад, у 2018 році НБУ купив валюти на 3 173,78 млн доларів,

продав – на 1 801,82 млн доларів. Таким чином, сальдо становить +1371,96 млн дол [30].

Офіційний курс української валюти на кінець року становив 27,69 грн/дол. У 2019 році НБУ купив \$8,4626 млрд і продав \$529,23 млн. Таким чином, баланс становить 7 933,37 мільйона доларів. Офіційний курс української валюти на кінець року становив 23,69 грн/дол. У 2020 році Національний банк України купив \$4,929 млрд і продав \$3,891 млрд. Баланс становить 1,038 мільярда доларів США. Офіційний курс гривні на той момент становив 28,27 грн/дол. З початку бойових дій Нацбанк суттєво скоротив продаж валюти та істотно збільшив купівлю [30].

Повернемося до теми, яка полягає в тому, що комерційні банки купують і продають валюту людям. Основна сума, яку комерційні банки продають юридичним особам і підприємцям, полягає в тому, що вони купують і продають валюту в найбільшому обсязі, що приносить банку великий дохід. Хоча більшу частину цього фінансування також отримують фізичні особи.

Хоча внесок не дуже великий порівняно з юридичними особами, фізичні особи мають місце в системі, і залежно від економічної ситуації в країні та розміру доходів громадян сума таких активів може збільшуватися або зменшуватися. У зв'язку з нападами в Російській Федерації 24 лютого 2022 року Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» на території України було введено воєнний стан. З цією метою Національний банк України 24 лютого 2022 року прийняв постанову «Про роботу банківської системи під час воєнного стану». Ці обмеження також призвели до скорочення продажу валюти.

Отже, постанова Національного банку України забезпечує нормативно-правову базу для функціонування банківської системи під час воєнного стану.

В основному ці зміни стосуються сфери валютного обігу: скорочується вилучення національної та іноземної валют, забороняються операції грошової оцінки та укладення договорів, змістом, умовою або результатом яких є купівля/продаж іноземної валюти (банкнотного металу) у гривні.

Найбільш важливим і необхідним нововведенням є заборона на встановлення будь-яких фінансових відносин з банками Білорусі та Російської Федерації, що працюють з валютами цих країн, а саме: грошові перекази; соціальні виплати, виплата заробітної плати, оплата комунальних послуг, податкові платежі; видаткові операції; Завдяки нововведенням Банк України зможе забезпечити ефективне функціонування банківської системи пересічних громадян, організацій та підприємців у період дії воєнного стану, а враховуючи складність фінансово-економічної ситуації в країні, збереже золотовалютні резерви для подальшого використання.

2.3. Проблемні аспекти стягнення митних платежів

Одним із найважливіших джерел доходів державного бюджету України залишаються митні платежі, які формуються під час ввезення товарів на митну територію держави. У мирний час цей механізм працює стабільно, регулюється законодавством, митною політикою та забезпечується Державною митною службою. Проте в умовах війни, розпочатої Росією у 2022 році, механізм стягнення митних платежів зазнав суттєвих змін, що обумовило появу нових проблем і викликів.

На початку повномасштабного вторгнення Україна з метою забезпечення швидкого ввезення гуманітарної допомоги, транспорту, необхідного для військових потреб, а також підтримки економіки, запровадила пільги зі сплати митних платежів. Зокрема, тимчасово було скасовано ввізне мито та ПДВ для низки товарів, включаючи транспортні засоби. Така політика мала на меті зменшити фінансовий тиск на громадян та бізнес. Проте вона одночасно призвела до суттєвого зниження доходів держбюджету та порушення конкурентного середовища [31].

Протягом 2022 року надходження митних платежів зменшились на понад 100 млрд грн порівняно з попереднім роком. Це зумовлено як скороченням імпорту, так і масштабними податковими пільгами. В умовах

дефіциту державного бюджету недоотримання коштів ускладнило фінансування армії, гуманітарних програм і соціальної сфери. Водночас спрощення процедур на митниці створило ризики зловживань, коли під виглядом гуманітарної допомоги ввозились товари комерційного призначення без оподаткування [32, с.55-60].

В умовах бойових дій, дестабілізації логістичних ланцюгів і скорочення контролю з боку митниці, значно зросли обсяги контрабандного ввезення товарів. Зокрема, проблема стосується тютюнових виробів, пального, алкоголю та електроніки. Через часткову втрату контролю над кордонами та зменшення кількості персоналу митних органів, Україна зіткнулась з масовим "сірим" імпортом, що не тільки знижує надходження до бюджету, але й шкодить легальному бізнесу. Попри спроби цифровізації та запровадження системи "єМитниця", в умовах війни зросла кількість технічних помилок, збоїв, проблем із документами. Ситуація ускладнюється також через обмежену інфраструктуру на західних кордонах, де формуються великі черги, а перевірки документів відбуваються у стресових умовах. Часто це створює перешкоди для законного бізнесу, який не може швидко пройти митне оформлення та змушений нести додаткові витрати.

Під час війни уряд неодноразово вносив зміни до законодавства щодо митних платежів. Проте ці зміни часто були непередбачуваними, приймалися поспіхом та без належного обговорення з бізнес-спільнотою. Це призвело до правової невизначеності, коли суб'єкти ЗЕД не могли наперед розраховувати витрати на імпорт, планувати логістику чи будувати цінову політику.

Скорочення контролю, нестабільність у регіонах та обмежена кількість співробітників митниці призвели до зростання корупційних ризиків. В окремих випадках фіксувались факти вимагання хабарів, маніпуляцій з оцінкою вартості товару та "перекваліфікації" митного режиму. Це створює недовіру до державних інституцій та знижує ефективність митного адміністрування.

Механізм стягнення митних платежів під час війни в Україні зазнав значних викликів, серед яких ключовими є: зменшення надходжень до бюджету, зростання контрабанди, корупційні прояви та нестабільність правового поля. Подолання цих проблем потребує збалансованої митної політики, цифровізації процедур, міжнародної підтримки та активної участі бізнесу у формуванні прозорого імпортного середовища.

В таблиці 2.1 розглянемо проблемні аспекти стягнення митних платежів в Україні в умовах війни.

Таблиця 2.1

Проблемні аспекти стягнення митних платежів в Україні

Категорія	Проблема	Опис
Організаційні	Руйнування митної інфраструктури	Через бойові дії зруйновано або пошкоджено низку митних пунктів пропуску.
	Тимчасове переміщення пунктів оформлення	Переорієнтація логістики та перенаправлення вантажів спричиняє навантаження на інші митниці.
Організаційні	Руйнування митної інфраструктури	Через бойові дії зруйновано або пошкоджено низку митних пунктів пропуску.
	Тимчасове переміщення пунктів оформлення	Переорієнтація логістики та перенаправлення вантажів спричиняє навантаження на інші митниці.
Економічні	Зменшення обсягів імпорту	Через економічний спад та обмеження на ввезення товарів, база для нарахування платежів звузилася.
	Тимчасове звільнення від сплати мит	Уряд надає пільги для критичного імпорту (гуманітарна допомога, військове спорядження тощо).
Правові	Часті зміни у законодавстві	Швидке внесення змін без належного опрацювання ускладнює роботу митників і бізнесу.
	Недостатній контроль на тимчасово окупованих територіях	Втрата державного контролю унеможливорює повноцінне адміністрування митних платежів.
Технічні	Перебої у роботі електронних систем	Кібератаки та перебої з електропостачанням впливають на роботу «єМитниця», «Дія» та інших систем.
Корупційні	Зростання корупційних ризиків	Складна ситуація сприяє спробам ухилення від сплати мит через заниження вартості товарів, фіктивні документи тощо.

Джерело: складено автором

Війна значно ускладнила функціонування митної системи України, вплинувши як на фізичну інфраструктуру, так і на нормативне та технічне

середовище. Держава змушена балансувати між фіскальною функцією митниці та потребами оборони й гуманітарної допомоги, що призводить до тимчасового звільнення від сплати деяких платежів.

Для стабілізації ситуації потрібні інвестиції в цифрову трансформацію митниці, покращення антикорупційного контролю та уніфікація правового поля. Міжнародна підтримка відіграє критичну роль, особливо у відновленні та модернізації митної інфраструктури після завершення бойових дій.

Навіть в умовах суттєвих змін у структурі зовнішньої торгівлі та митній політиці компетентні органи, митні органи, Уряд та Верховна Рада наполегливо працюють над координацією співпраці та вжиттям збалансованих заходів, які відіграватимуть важливу роль у довгостроковій перспективі та сприятимуть не лише вдосконаленню організації митних процедур, а й сталому розвитку української економіки. Так, велике значення матиме обговорення урядового законопроекту щодо розмитнення автомобілів через український цифровий додаток «Дія». Подібний вид послуги є безпрецедентним, оскільки в світі фактично немає ефективної подібної послуги.

Першочерговим завданням на цьому етапі є вирішення питань щодо розмитнення електромобілів. Успішна практична організація та реалізація урядової програми матиме два позитивні ефекти для бізнесу та країни в рамках підтримки ЗВО, а також для громадян [33, с.266]:

По-перше, процедури митного оформлення автомобілів, особливо електромобілів, будуть оптимізовані та спрощені для адаптації до цифрової трансформації економіки. У структурі законопроекту цілі уряду включають усунення корупції в процесі розмитнення та маніпулювання цінами на автомобілі (що було гострою проблемою в довоєнний період, залишилося під час війни і, безсумнівно, матиме місце в післявоєнній відбудові країни).

Відповідно до нового порядку митні органи не матимуть суттєвого суб'єктивного впливу на здійснення митних процедур, зокрема формули митного оформлення; її визначення буде повністю враховувати

характеристики автомобіля: об'єм, тип і потужність двигуна, вік автомобіля та його унікальність);

Друге – підтримка «зеленого шляху» України та вирішення низки екологічних проблем.

Зокрема, додаткові правила повністю звільнять від оподаткування електромобілі та забезпечать нижчу ставку податку для гібридних автомобілів. Поширення використання електромобілів, у тому числі гібридних, в українському суспільстві позитивно вплине на екологічну ситуацію, яка значно погіршилася в умовах війни, а також сприятиме реалізації євроінтеграційних прагнень України, що також вимагає від відповідних органів більше уваги до озеленення України [34].

Тому успішна реалізація урядової концепції може стати яскравим прикладом балансу між цифровими заходами та антикорупційною діяльністю, що також є метою країн сучасного світу, які мають шлях поступового розвитку та сталого соціально-економічного зростання.

Практика організації митних процедур в Україні для забезпечення зовнішньої торгівлі передбачає комплекс заходів щодо контролю та оформлення товарів, послуг чи інших предметів, що переміщуються через митний кордон України, а також порядок сплати відповідних зборів і податків до бюджету. Війна суттєво вплинула на зміни в організації роботи РНБО, що потребувало внесення відповідних змін до нормативно-правових документів та законодавчої бази України.

Проте навіть за умов здійснення кроків питання організації митних процедур під час війни залишалося актуальним. Реформування організації роботи митниці та спрощення митних процедур давно є пріоритетними. У критичних ситуаціях необхідно мобілізувати весь наявний потенціал не лише для подолання поточних проблем, але й як основу для післявоєнного відновлення. Враховуючи важливість зовнішньої торгівлі для України як учасника глобального ринку та важливість того, що вітчизняні підприємства можуть постачати світові не лише сировину, а продукцію високої якості з

високою доданою вартістю, слід продовжувати спрощувати митні процедури. Лише захищаючи та підтримуючи вітчизняних товаровиробників, ми можемо забезпечити їх безперебійну роботу та конкурентоспроможність на світовому ринку навіть в умовах війни, а спрощення митних процедур у процесі імпорту значно оптимізує потреби громадян України та Збройних Сил України у постачанні.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями підвищення ефективності митної політики

Відповідно до частини першої статті 7 Митного кодексу України державна митна справа включає регулювання порядку та умов переміщення товарів через кордон, здійснення митного контролю та митного оформлення, застосування тарифних і нетарифних механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, управління класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності України, контроль за імпортом непродовольчих товарів, продукції на митну територію України, протидії контрабанді та порушенням митних правил, організації та забезпечення роботи митних органів. Усі ці заходи спрямовані на реалізацію національної митної політики.

Дотримання митних інтересів у процесі виконання національних митних обов'язків є запорукою забезпечення митної безпеки. Отже, митна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки, під якою розуміється стан захищеності митних інтересів країни. Його положення забезпечуються відповідними органами, які здійснюють національну митну справу. В умовах воєнного стану перед митними органами постають особливо важливі завдання щодо зміцнення економічної стабільності та національної безпеки. Відповідно до Митного кодексу України вони зобов'язані сприяти розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечувати громадську безпеку та захищати митні інтереси держави (ст. 544 Митного кодексу) [36]. У цей час особливо важливо спростити та прискорити митні процедури для терміново необхідного імпорту, гуманітарної допомоги та стратегічних матеріалів. Водночас ми маємо посилити заходи нагляду за безпекою, розслідувати та карати незаконну діяльність, боротися з контрабандою.

На тлі військового конфлікту перед українською митницею стоїть важливе завдання щодо захисту культурної спадщини та боротьби з контрабандою викрадених культурних цінностей. Загарбники цілеспрямовано нападали на культурні об'єкти та культові споруди, в результаті чого вони

були знищені та пограбовані. У цьому контексті митниця відіграє ключову роль у запобіганні незаконному вивезенню культурних цінностей.

Одним із ключових напрямків роботи є взаємодія з митними органами інших країн щодо повідомлення про викрадені культурні цінності. Відсутність систематизованої бази даних про незаконно викрадені культурні об'єкти в музеях України свідчить про необхідність посилення зусиль Державної митної служби у цьому напрямку. У цьому контексті повідомлення про розшукувані предмети через систему CENcomm Всесвітньої митної організації набуває все більшого значення. Крім того, все більше необхідно боротися з обігом наркотиків, контрабандою зброї, товарами та незаконним переміщенням оподатковуваних товарів (особливо тютюнових та алкогольних виробів). Такі товари часто перетинають митний кордон України без митного контролю або приховано, потім його нелегально ввозять до ЄС.

Національна податкова стратегія України на період до 2030 року визначає пріоритетні напрями реформування митної політики, зокрема зміцнення законодавчої бази митного нагляду та підвищення ефективності боротьби з контрабандою. Одним із стратегічних завдань є перетворення української митниці на східний форпост митної системи ЄС, що передбачає гармонізацію законодавства з європейськими стандартами та розробку нового Митного кодексу України на основі стандартів ЄС [36].

Одним із напрямів реформування митної системи є розширення повноважень митних органів у сферах оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування. Цей крок спрямований на посилення функцій безпеки Національної митної адміністрації та перетворення її на правоохоронний орган, який відповідає міжнародним стандартам. Такий підхід сприятиме більш ефективній боротьбі з недобросовісними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, усуненню дублювання функцій правоохоронних органів митної служби та виконанню міжнародних зобов'язань України.

Важливою складовою митної політики є також запобігання перетину митного кордону контрафактної та піратської продукції відповідно до зобов'язань України як члена майбутнього Єдиного європейського митного простору. Це вимагає посилення контролю та створення ефективних механізмів виявлення та запобігання імпорту та транзиту нелегальної продукції.

Реформування митної політики, розширення функцій митних органів та вирішення викликів сьогодення сприятимуть зміцненню національної безпеки України та захисту національних інтересів в умовах глобалізації та міжнародного співробітництва. Одним із ключових аспектів цих реформ є посилення антикорупційних заходів. Планується розширити повноваження Департаменту внутрішньої безпеки Держмитслужби щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності. Це має підвищити ефективність виявлення фактів корупції серед митників та запобігати порушенням митного законодавства [36].

У рамках розвитку функцій правоохоронної митниці в Україні внесено зміни до Кримінального кодексу, які передбачають кримінальну відповідальність за контрабанду товарів і товарів, що підлягають оподаткуванню. Ці законодавчі новації набудуть чинності з 1 липня 2024 року та дозволять посилити боротьбу з митними правопорушеннями та підвищити ефективність митного контролю на кордоні.

Переміщення через митний кордон України заборонених до ввезення предметів з приховуванням від митного контролю, зокрема з використанням умисно підроблених або отриманих незаконним шляхом документів, а також документів, що містять завідомо неправдиві відомості. Такі документи повинні містити дані, які підлягають декларуванню відповідно до митних правил і є основними для переміщення товарів через кордон.

Правильне декларування товарів відіграє важливу роль у визначенні розміру митних платежів і забезпеченні дотримання законодавчих заборон і обмежень на переміщення товарів через кордон. Відповідно до Національної

податкової стратегії України одним із важливих напрямків реформування є вдосконалення системи адміністративної відповідальності за порушення митних правил, що передбачає внесення відповідних змін до Митного кодексу України. У рамках розвитку функції митного контролю, Зокрема, шляхом навчання посадових осіб планується підвищити кваліфікацію митників для правильного виконання новітніх норм Митного кодексу України. Робота проводиться за підтримки Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Держмитслужби (ДСПКЗ Держмитслужби).

За січень-травень 2024 року Держмитслужба України підвищила кваліфікацію 579 митників. Ці особи уповноважені виявляти та припиняти порушення митного законодавства України відповідно до останніх змін до Митного кодексу. Це сприятиме ефективному впровадженню оновлених нормативно-правових актів та підвищенню рівня виконання функцій держави у сфері митного нагляду.

Постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2024 р. № 1365 затверджено Положення про Урядового уповноваженого з питань реформування митної адміністрації, одним із обов'язків якого є внесення пропозицій щодо реформування митної адміністрації в рамках реалізації Стратегії державних доходів на 2030 рік, схваленої постановою Кабінету Міністрів України № 1218 від 27 грудня 2023 р. (Офіційний вісник України, 2024 р., № 11, ст. 722) [37].

Наказом Держмитслужби від 24 травня 2024 року № 686 визначено важливе завдання для Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Держмитслужби. Зокрема, навчальні заходи плануються для забезпечення належного рівня професійної підготовки наступних груп [37]:

1. Посадові особи митних органів, які уповноважені на проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування у справах про контрабанду товарів.

2. Посадові особи підрозділів, відповідальні за забезпечення безпеки посадових і службових осіб митних органів та запобігання їх протиправним нападам під час виконання ними службових обов'язків.

Навчання також включатиме розвиток нових методів оперативно-розшукової діяльності, що стане можливим після прийняття відповідних законів України та нормативно-правових актів, які нададуть митним органам необхідні повноваження для виконання цих функцій. Усі ці заходи є важливим кроком у зміцненні судової та охоронної функцій українських митних органів на шляху до приведення у відповідність з міжнародними стандартами та активізації боротьби з митними правопорушеннями.

Удосконалення процедур митного адміністрування України є важливим кроком на шляху інтеграції до європейського економічного та регуляторного простору. Відповідність вимогам Митного союзу ЄС є стратегічною метою реформування митного сектору України, особливо в контексті досягнення високих стандартів митного контролю та безпеки.

Вільний рух товарів забезпечує безперешкодний рух товарів між країнами ЄС. Загальний тариф — це єдина тарифна політика для всіх держав-учасниць митного союзу. Митна співпраця та координація гармонізують митні процедури та стандарти між країнами ЄС. Безпека та охорона кордону – це контроль за вантажопотоком з урахуванням захисту безпеки та інтересів громадян.

Удосконалення митного адміністрування, гармонізація законодавства та приведення його до європейських стандартів дозволить Україні підвищити ефективність митного нагляду та створити сприятливі умови для розвитку торгівлі та економіки в цілому.

Створення «електронної митниці» та оцифрування митних процедур є важливими заходами для інтеграції України до Європейського Союзу, які допоможуть досягти ефективного балансу між митним наглядом та підтримкою легальної торгівлі. Цифрові технології не лише сприяють скороченню бюрократичних процедур, а й підвищують прозорість,

зменшують можливості для корупції та зменшують ризик затримок на митниці.

Протягом 2022-2023 років українська митниця зробила важливий крок у модернізації інформаційних систем. Це стало можливим завдяки впровадженню сучасних цифрових технологій, які допомагають зробити митний контроль ефективнішим, скоротити бюрократичні процедури та покращити взаємодію з бізнесом та міжнародними партнерами.

Цифровізація митної політики України є важливим етапом модернізації державного управління та його інтеграції в європейський економічний простір. Згідно з дослідженням Інституту аналізу та адвокації, в рамках Національного довгострокового національного стратегічного плану цифровізації митної справи, розробленого на основі Багаторічного стратегічного плану ЄС щодо електронної митниці, планується реалізація наступних проектів (табл. 3.1):

Таблиця 3.1

Проекти зі стратегічного плану цифровізації митної справи

Проект	Сутність проекту
Автоматизація ухвалення рішень	Зменшення бюрократії та скорочення часу на обробку митних рішень
«Єдине вікно»	Інтегрований підхід до надання митних послуг, що підвищує зручність і прозорість процесів
Система управління гарантіями	Забезпечення надійного механізму фінансових гарантій для транзитних операцій
Контроль імпорту та автоматизація експорту	Спрощення зовнішньоекономічної діяльності та зниження ризиків контрабанди
Ідентифікація економічних операторів	Підвищення довіри до надійних компаній і сприяння міжнародній торгівлі

Джерело: складено автором на основі [38, с. 4-8]

Ці проекти спрямовані не лише на модернізацію митниці, а й на покращення бізнес-клімату та залучення інвестицій в Україну. Цифровізація митної політики не лише спрощує митні процедури, а й відіграє ключову роль у зміцненні економічної безпеки України. Основні переваги митної цифровізації (рис. 3.1):

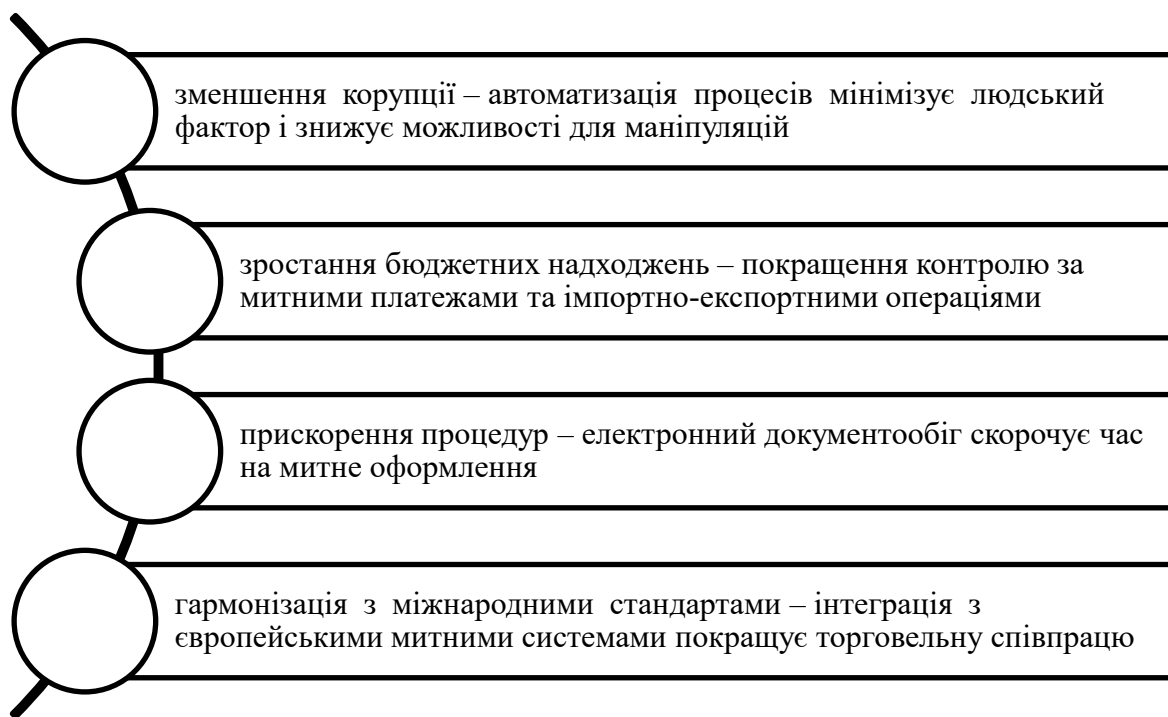

Рис. 3.1. Переваги митної цифровізації

Джерело: складено автором

Триваюча військова агресія Росії ускладнила здійснення зовнішньоекономічної діяльності, але також підкреслила важливість посилення безпеки митного кордону та ефективного контролю над товарними потоками. Адаптація законодавства до норм ЄС є одним із ключових аспектів приведення українського митного законодавства до стандартів ЄС, що включає внесення змін до митних правил та адаптацію до адміністративних викликів, з якими стикається Україна в процесі реформування митного сектору для інтеграції в ЄС.

Приєднавшись до Митного союзу ЄС, Україна може втратити частину своїх тарифів, які надходять до бюджету ЄС, вимагаючи від України адаптації до нової фінансової реальності та пошуку альтернативних джерел доходу. Невідповідний рівень цифрової грамотності (тобто потреба у навчанні персоналу та бізнесу), кібербезпека (посилення захисту даних та інфраструктури) та адаптація законодавства (тобто спрощення законодавчих норм для забезпечення швидшого впровадження цифрових рішень) можуть

уповільнити ефективне впровадження цифрових технологій митними органами.

Ефективна цифровізація митних служб стане основою розвитку прозорості, ефективної та конкурентоспроможної економіки України.

Довгий зовнішній сухопутний кордон України з ЄС створює додаткові виклики для ефективного контролю та безпеки всіх пунктів пропуску, що вимагає додаткових ресурсів і технологій. Запровадження антикорупційних заходів, підвищення прозорості та доброчесності мають вирішальне значення для забезпечення довіри до митних органів та успішної інтеграції України в ЄС. Інтеграція українських митних процедур до європейської електронної системи потребує розвитку новітніх технологій управління митними справами, зокрема автоматизації декларування вантажів, електронного огляду та онлайн-формування митних платежів.

Крім того, основним напрямком діяльності Національного митного директорату є зміцнення інституційної спроможності митної адміністрації, у тому числі шляхом вдосконалення навичок персоналу та забезпечення сильного лідерства на всіх рівнях, зокрема шляхом призначення керівника з повноваженнями керувати реформами. Ці основні виклики відображають не лише необхідність реформ, а й стратегічну важливість модернізації митних служб для успішної адаптації України до європейських стандартів, підвищення ефективності управління митними процедурами та захисту національних економічних інтересів. Але Україна має подолати шість ключових перешкод для успішної інтеграції в ЄС, включаючи ряд організаційних, законодавчих і технічних питань, які безпосередньо впливають на ефективність митних процедур (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Ключові перешкоди для успішної інтеграції в ЄС

Перешкода	Сутність
Черги на кордоні	Великі затримки та черги на митних пунктах пропуску є однією з найбільших проблем, яка не тільки гальмує рух товарів, але й створює додаткові витрати для бізнесу та споживачів. Шляхом вирішення цієї

	проблеми є необхідність впровадження автоматизованих систем та покращення логістичних процесів на кордоні
Недосконале митне законодавство	Україна повинна здійснити необхідні зміни в митному законодавстві, щоб воно відповідало вимогам ЄС, зокрема щодо процедур митного оформлення, тарифів, стандартів безпеки та захисту споживачів
Недостатня спроможність пунктів пропуску	Існуюча інфраструктура митних пунктів пропуску потребує модернізації для того, щоб забезпечити їх відповідність європейським стандартам, зокрема для прискорення обробки вантажів і полегшення транскордонного руху товарів
Корупція та хабарництво	Боротьба з корупцією є ключовим елементом реформування митних органів. Запровадження прозорих процедур, цифровізація та автоматизація митних процесів є важливими кроками для зменшення людського впливу та корупційних ризиків
Недостатня прозорість та відкритість	Для забезпечення довіри до митної служби необхідно запровадити чіткі та прозорі процедури, зробити інформацію доступною для громадськості та бізнесу, а також забезпечити доступ до електронних платформ для відслідковування вантажів та митних процедур
Очікування бізнесу	Бізнес розраховує на прискорення процесів митного оформлення, автоматизацію процедур і зменшення впливу людського фактору, що допоможе спростити торгівлю та знизити витрати на митні формальності

Джерело: складено автором

При вступі України до ЄС важливо мати високоорганізовану, технічно підготовлену та законодавчо відповідну митну службу, щоб ефективно інтегруватися в Митний союз, забезпечити безперешкодний рух товарів і відповідати всім вимогам ЄС.

Основними вимогами до української митниці в контексті євроінтеграції є підвищення ефективності, прозорості та безпеки митних процедур (рис. 3.2):

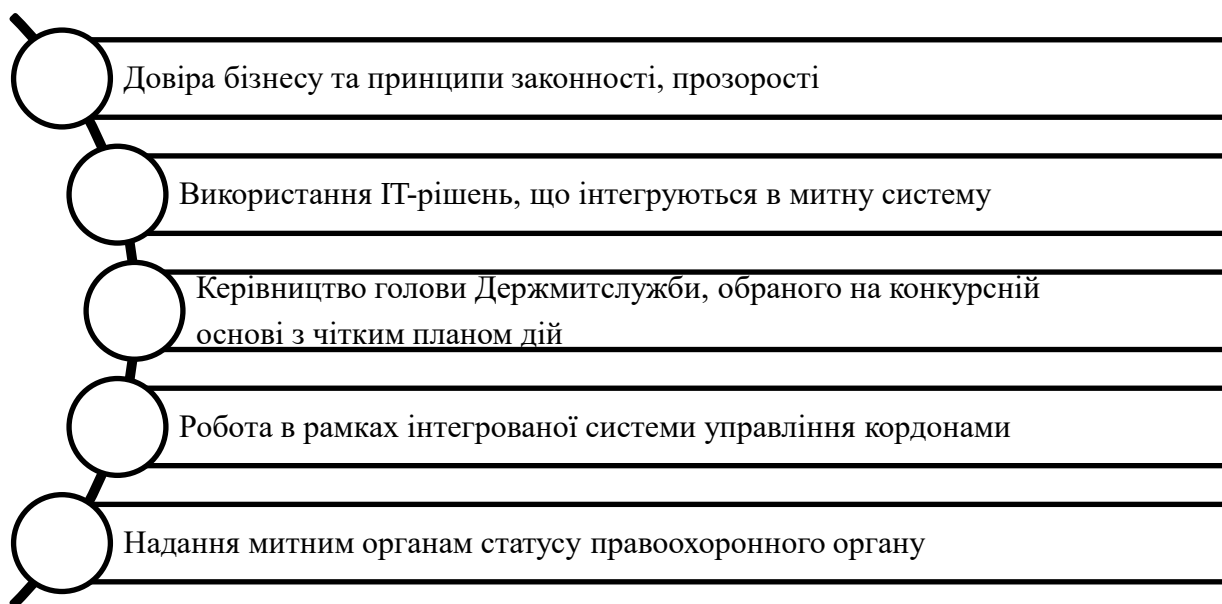

Рис. 3.2. Вимоги до української митниці в контексті євроінтеграції, що суттєво впливають на ефективність митних процедур

Джерело: складено автором на основі [38, с.4-8]

Українська митниця має стати надійним партнером для бізнесу, забезпечити відкритість і чесність процедур, посилити довіру до державних інституцій. Дотримання принципів законності та прозорості є запорукою запобігання корупції та забезпечення рівних умов для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності. Важливим кроком є впровадження сучасних технологій, таких як автоматизація та електронні платформи, та інтеграція їх із системою митного союзу ЄС. Це спростить митні процедури, зменшить адміністративні витрати та підвищить ефективність регулювання. Для ефективного управління митною службою потрібен кваліфікований менеджер, здатний розробити та реалізувати стратегію розвитку митного підрозділу відповідно до європейських стандартів.

Призначення менеджерів шляхом конкурсу забезпечить прозорість і залучить висококваліфіковані таланти. Митниця має працювати в єдиній інтегрованій системі управління кордоном відповідно до вимог ЄС, що оптимізує контроль за переміщенням товарів і забезпечить більшу безпеку на зовнішніх кордонах. З метою ефективної боротьби з контрабандою та

правопорушеннями митних органів необхідно надати митним органам статусу правоохоронних органів для здійснення ними оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування. Це значно знизить рівень корупції та підвищить ефективність митного контролю.

Україна відіграє важливу роль у реформуванні європейського митного законодавства, особливо в контексті її майбутнього вступу до ЄС. Для цього необхідно оперативно реагувати на зміни в європейському законодавстві та вносити відповідні зміни в українську митну систему, не зволікаючи з впровадженням реформ. Зважаючи на реальність, терміновість і часові рамки змін є ключовими для досягнення процесу інтеграції.

Експерти визнали, що висока якість українських фахівців є важливим чинником успішної реалізації реформ на митниці. Професійна підготовка та підготовка до адаптації до європейських стандартів допоможе Україні не лише приєднатися до Митного союзу ЄС, а й активно сприяти його розвитку з урахуванням національних інтересів та особливостей.

Тому необхідно не лише впроваджувати необхідні законодавчі зміни, а й брати активну участь у розробці єдиних правил та стандартів управління митними справами в рамках ЄС, що дозволить Україні стати ключовим гравцем на європейському митному ринку.

Тому реформування митної системи України є стратегічним завданням, спрямованим на зміцнення національної безпеки, покращення економічного середовища та забезпечення ефективного митного контролю. Одним із ключових напрямків реформування є гармонізація митного законодавства з нормами ЄС та розширення повноважень митних органів у сфері оперативно-розшукової діяльності, що допоможе ефективніше боротися з контрабандою. Корупція та інші порушення митного законодавства. Модернізація митної системи є важливою складовою загальної стратегії економічного розвитку України. Його реалізація забезпечить інтеграцію митних служб у європейський правовий простір, зміцнить національну безпеку та розвине зовнішньоекономічну діяльність.

3.2. Інноваційні підходи до вдосконалення системи адміністрування митних платежів

Усі розвинені країни світу переходять на технологію електронного подання документів. Автоматизація процедур митного оформлення та митного контролю дозволяє митним брокерам взаємодіяти за допомогою комп'ютерних систем у процесі подання декларацій та отримання рішень від митних органів та контролюючих організацій, значно звільняючи посадових осіб митниці від роботи з паперовими документами та скорочуючи час митного оформлення.

Досвід Європейського Союзу показує, що, незважаючи на тривале існування Митного Союзу, на його території державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання є досить розвиненим.

Митні процедури зазвичай передбачають сплату мит, податків і зборів, а також інші заходи для регулювання переміщення товарів через кордон. В ЄС обов'язок сплати митних зборів виникає за загальним правилом, тобто коли товари ввозяться на митну територію ЄС або коли товари вивозяться з митної території. Такі збори регулюються законодавством ЄС.

Очевидно, що Україні потрібно продовжувати звертати увагу на країни ЄС, зменшувати кількість документів, які потрібно подавати, і спрощувати процес оформлення митних платежів [39].

Основним етапом управління митними платежами є визначення митної вартості товару, оскільки митна вартість є основною сумою, з якої утримується основний митний платіж під час транскордонного перевезення товару. В даний час проблема заниження вартості товарів залишається актуальною. Від того, чи можна правильно визначити країну походження та ідентифікацію коду під час транскордонного перевезення товарів та інших предметів, також впливає на плавний хід митних платежів.

З метою підвищення ефективності процедур митного контролю необхідно більше уваги приділяти використанню сучасних електронних систем і технологій для скорочення часу митного оформлення товарів, мінімізації людського фактору та скорочення бюрократичних процедур.

У зв'язку зі стрімким розвитком інтеграційного процесу та глобалізацією національного законодавства з питань митної справи управління митними платежами набуло нових ознак. Зараз тривають законодавчі зміни щодо управління митними платежами. План повинен містити повний перелік митних платежів, стягнених суб'єктом під час перетину ним митного кордону України, а також інформацію про те, чи своєчасно сплачував суб'єкт господарювання та чи є у нього кошти на банківському рахунку для здійснення платежів [39].

Митна вартість товарів, що ввозяться на територію України, відіграє важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності країни. Оскільки ця величина є основою для розрахунку тарифів, то її розмір істотно впливає на обсяг надходжень до державного бюджету. Визначення митної вартості товарів вважається однією з найскладніших справ. Відповідальні та суперечливі процедури в митних справах.

На тлі війни в Україні особливого значення набуло питання ефективного управління митними платежами, які є одним із основних джерел бюджетних коштів. Сьогодні митна система стикається з багатьма викликами: зниженням зовнішньоекономічної діяльності, спрощенням процедур гуманітарної допомоги, зростанням ухилення від сплати податків, збільшенням ризиків контрабанди та нестабільним правовим полем.

З огляду на це висувуються такі пропозиції щодо вдосконалення системи управління митними платежами [39]:

- 1.Цифровізація митних процедур: розширення використання електронних сервісів, автоматизованих систем аналізу ризиків та митного аудиту для зменшення людського фактору та корупційних ризиків.

2.Підвищення прозорості та відкритості даних: створення публічних аналітичних порталів з інформацією про митні надходження, митну вартість, скасування винятків із правил.

3.Зміцнення аналітичної спроможності митних органів: впровадження штучного інтелекту для виявлення аномалій у деклараціях, аналізу торгових потоків та попередження ухилень.

4.Реформування кадрової політики: посилення антикорупційних заходів, підвищення кваліфікації персоналу, стимулювання професійного росту.

5.Гнучкість і адаптивність у кризових умовах: розробка тимчасових режимів спрощення або відтермінування митних платежів для критично важливих товарів, зокрема оборонного призначення чи гуманітарної допомоги.

6.Посилення міжнародної співпраці: обмін інформацією з митними органами країн-партнерів, координація з митною службою ЄС у межах «митного безвізу».

7.Оновлення нормативно-правової бази: гармонізація з законодавством ЄС, ліквідація прогалів у регулюванні, які дозволяють уникати сплати платежів.

Таблиця 3.3

Основні рекомендації щодо удосконалення адміністрування митних платежів

Рекомендація	Очікуваний ефект
Цифровізація процедур	Зменшення корупції, пришвидшення митного оформлення
Прозорість та відкритість даних	Підвищення довіри бізнесу, контроль громадськості
Кадрова реформа	Професіоналізація персоналу, зниження зловживань
Гнучкість у кризовий період	Своєчасне забезпечення війська та гуманітарного сектору
Міжнародна співпраця	Зменшення контрабанди, інтеграція в європейську систему
Актуалізація законодавства	Справедливе адміністрування, зменшення схем ухилення

Джерело: складено автором

В умовах повномасштабної війни митна система має функціонувати не лише як інструмент наповнення бюджету, а й як елемент національної безпеки. Удосконалення адміністрування митних платежів дозволить не лише збільшити доходи бюджету, а й забезпечити стабільність, прозорість та ефективність державної фіскальної політики. Комплексна цифрова, правова та кадрова реформа повинна стати основою для модернізації митниці у післявоєнний період, а також для її інтеграції у європейський правовий простір.

Широке застосування інформації в сучасному суспільстві призвело до виявлення та побудови нової соціальної моделі, яка в термінах і поняттях визначається як «інформаційне суспільство». Процес трансформації суспільних організацій від індустріалізації до інформатизації залежить від рівня застосування інформаційних технологій, розвитку національного інформаційного забезпечення, ступеня демократизації тощо.

У рамках загальнонаціональної цифровізації державного управління (електронного урядування) Державна митна служба України наприкінці 2019 року оголосила про запуск додатку «eBorders» – «Митниця на вашому смартфоні». Тому проект буде реалізований у 2020 році, коли ви зможете отримувати всі послуги митниці та контролювати ситуацію через свій смартфон [40].

Проте в цілому проект так і не реалізувався. Лише у квітні 2023 року Закарпатська митниця ДФС запустила пілотний проект – інформаційно-довідковий ресурс «Митниця в смартфоні». На сьогодні додаток уже надає точну інформацію про час очікування на всіх пунктах пропуску Закарпаття, підключається до онлайн-калькулятора розмитнення авто, дозволяє онлайн подавати декларацію на імпорт автомобіля чи гуманітарну декларацію прямо з мобільного телефону, публікує контактні дані всіх відділів митниці та митних постів та багато інших корисних функцій.

Як повідомляє офіційний сайт Закарпатської митниці, щодня «Смартфонну митницю» відвідує до 50 тисяч осіб. До 2024 року послугами

пілотного проекту скористалися 110 тисяч громадян. З квітня 2023 року по сьогоднішній день – 198 тис. осіб [40].

Ми погоджуємося з Р. Лемехою, що запуск нового офіційного порталу справді слід віднести до позитивних змін в організації роботи Державної митної служби України. Як йдеться на урядовому порталі, усі послуги, які надає митниця, та пов'язана з ними інформація розміщена на офіційному порталі Державної митної служби України customs.gov.ua.

На порталі є інтерактивна карта роботи пунктів пропуску. Використовуючи фільтри, можна знаходити місця очищення в цікавих районах; переглядати пропускну спроможність блокпостів і навіть стежити за ситуацією на місці (наприклад, черги) в режимі відеотрансляції (якщо така камера є). Використовуйте інтерактивний модуль бізнес-аналізу імпорту та експорту <https://bi.customs.gov.ua/>, щоб знайти середню митну вартість імпортованих автомобілів з різних країн. Дуже просто перевірити автомобіль за VIN-кодом на порталі та переконатися, що він дійсно розмитнений в Україні та ввезений легально, а також сплачені всі збори. Крім того, на порталі надається вичерпна інформація про те, коли громадянам під час перетину кордону слід використовувати зелений, а коли – червоний канали; а для бізнесу – які товари є забороненими та які мають обмеження (квоти) на їх перевезення [40].

Насправді необхідність електронної митниці випливає з викликів і вимог сучасної глобальної комерції та міжнародної торгівлі, таких як:

- зменшити бюрократію: традиційні митні процедури вимагають багато ручної роботи, паперових документів і багатьох різних форм. Електронна митниця може автоматизувати процеси, скоротити паперову документацію та спростити митні формальності.

- забезпечте ефективність і швидкість: eCustoms дозволяє пришвидшити митні процедури за рахунок електронного подання митних декларацій, автоматичної перевірки даних і швидкої обробки митних документів. Це

дозволяє скоротити час на митне оформлення та зробити митні процедури більш ефективними.

- покращена прозорість і контроль: електронна митниця може покращити прозорість і контроль над митними процедурами, оскільки всі документи та транзакції реєструються в електронному вигляді. Це зменшить корупційний потенціал, забезпечить точність і достовірність даних, покращить моніторинг митних процедур.

- забезпечити сприятливе бізнес-середовище: електронна митниця може надати підприємствам зручні та ефективні митні процедури, зменшити вартість і ризики митного оформлення товарів і таким чином сприяти розвитку сприятливого бізнес-середовища.

- відповідність міжнародним стандартам: запровадження електронної митниці дозволяє країнам відповідати вимогам міжнародних стандартів, таких як Рамкова конвенція Всесвітньої митної організації про спрощення та гармонізацію митних систем, яка допомагає спростити митні процедури, підвищити ефективність митного оформлення та забезпечити координацію митних процедур між різними країнами.

- забезпечення безпеки та захист національних інтересів: Електронна митниця допомагає покращити систему контролю та моніторингу імпорту та експорту товарів, дозволяючи країнам забезпечувати безпеку національних кордонів, захищати національні інтереси, а також виявляти та запобігати незаконній або шахрайській діяльності, такій як контрабанда, експорт культурних цінностей, військового обладнання та інших товарів, які можуть становити загрозу національній безпеці.

- забезпечити інтеграцію в міжнародний ланцюг поставок: електронна митниця може допомогти країнам інтегруватися в глобальний ланцюг поставок, сприяти швидкому та ефективному митному оформленню, забезпечувати конкурентоспроможність імпорту та експорту товарів, а також сприяти розвитку міжнародної торгівлі та економічного зростання. Ці фактори

створили потребу в електронній митниці, яка може забезпечити автоматизацію та ефективність митних операцій.

Наголошуємо, що глобалізація ускладнює митні процедури через різноманіття товарів, нормативні вимоги та постійні зміни митного законодавства в різних країнах. Водночас такі ресурси, як e-Customs, сприяють взаємодії між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митними органами, сприяють виконанню митних вимог, а отже забезпечують стандартизацію та автоматизацію митних процесів [40]. Крім того, глобалізація також вимагає більшої точності та прозорості митних операцій, особливо у сферах митного контролю та платежів. Електронна митниця може реалізувати автоматизований контроль над товарним потоком, забезпечуючи таким чином прозорість митних процедур.

Сьогодні Державна митна служба України активно впроваджує нові інформаційні рішення, які допоможуть автоматизувати основні процеси. Серед цих технологій можна виділити наступні:

Єдина автоматизована інформаційна система (ЕАІС). Система забезпечує інтеграцію даних та зв'язок з іншими державними службами, що важливо для оптимізації митного контролю.

Суть ЕАІС полягає в конкретному втіленні електронного обміну між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митницею. Тому створення багатофункціональної інтегрованої інформаційної системи «Електронна митниця» є одним із перших компонентів впровадження модулів електронного декларування.

Автоматизована система оформлення (АСУ). Це комплекс процедур, який дозволяє митникам швидко виконувати митні формальності та контролювати переміщення товарів через кордон. Наразі функції систем управління ризиками та митного оформлення (АСУР 2.0 та АСМО 2.0) інтегровано з системою NCTS, триває тестування взаємодії з NCTS. Оновлений ASUR 2.0 дозволить конвертувати великі обсяги даних з паперового в цифровий формат і трансформувати процеси з офлайн в онлайн;

миттєво виявляти джерела ризику, що призводять до виконання митних формальностей, негайно оцінювати ефективність профілів ризиків і, за необхідності, оперативно оновлювати профілі або припиняти їх дію [41].

Сайт порталу «Єдине вікно міжнародної торгівлі». Варто зазначити, що досить ефективним інформаційним проектом у системі взаємовідносин між митницею та підприємством є запущена у 2016 році автоматизована електронна система «Єдине вікно міжнародної торгівлі», яка дозволяє громадянам подавати необхідні документи в електронному вигляді через єдиний портал. Це значно скорочує час, необхідний для виконання митних формальностей [41].

Електронна система «Єдине вікно міжнародної торгівлі» передбачає взаємодію з чотирма основними веб-модулями, за допомогою яких суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності можуть надавати інформацію про експорт чи імпорт товарів та отримувати необхідні дозволи, а саме: веб-інтерфейс державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти та корми; веб-інтерфейс ветеринарно-санітарного контролю; веб-інтерфейс для державних органів, які видають ліцензії; та веб-інтерфейс фітосанітарного контролю.

В рамках «Єдиного вікна» реалізовано функції програмно-інформаційних комплексів «Митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності», «Реєстр митних брокерів», «Реєстр податкових повідомлень-рішень», «Реєстр УПО» [41].

Особливістю цієї електронної системи є принцип «мовчазної згоди». Суть цього полягає в тому, що якщо уповноважена посадова особа або адміністратор контролюючого органу протягом чотирьох робочих годин з моменту отримання електронної інформації та сканованих документів через веб-блок не внесе жодного рішення до інформаційної системи, інформаційна система автоматично сформує рішення про проведення відповідного виду державного контролю. У таких випадках відповідний вид державного контролю вважається здійсненим. Зазначене рішення є підставою для

завершення митного контролю та оформлення товарів на митному кордоні України.

Пріоритетами реформування української митниці в рамках Програми підтримки ЄС управління державними фінансами в Україні є впровадження Спільної транзитної системи (NCTS), схеми Уповноваженого економічного оператора (АЕО) та створення нових ІТ-інструментів. Головним позитивним результатом спільної роботи став успішний запуск платформи NCTS, базової технології для систем громадського транспорту.

З метою ефективного запровадження процедури спільного транзиту в митній сфері України Головною митною службою України проводиться масштабна робота з організації та координації заходів щодо вдосконалення функціональних можливостей Нової комп'ютеризованої транзитної системи (НКТС), як це передбачено статтею 4; 5 Розділ II Додатку I до Конвенції про спрощення торгівлі товарами [41].

Інформаційні системи та технології використовуються майже в усіх процесах сучасної митниці. Сфера впровадження інформаційних систем і технологій практично необмежена: від автоматизації діловодства до використання Інтернету для публікації та розповсюдження інформації, використання автоматизованих систем для формування звітності, управління ризиками, перевірки та обробки, видачі ліцензій. Нині українські митні органи активно працюють над завершенням процесу технологічної революції, яка торкається технічних засобів митного контролю, експертної діяльності та інформаційного забезпечення всієї діяльності митних органів, незалежно від ризиків війни.

У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні робота митниці зазнала значних змін. Верховна Рада України, Уряд та профільні адміністративні органи ухвалили низку законодавчих заходів, які не лише спрощують процедури митного оформлення товарів і транспортних засобів, а й надають певні пільги імпортерам. Ці заходи спрямовані на те, щоб забезпечити український народ і Збройні Сили України всім необхідним для переживання

цих важких часів. У цьому контексті митним органам необхідно підвищити ефективність своєї політики, забезпечити негайне реагування на зовнішні загрози та вжити практичних заходів для подолання негативних наслідків, які ці загрози можуть спричинити. Це необхідно для посилення захисту зовнішньоекономічних інтересів країни.

Таким чином, завдяки впровадженню сучасних технологій Україна наближається до світових митних стандартів, що сприяє економічному розвитку та підвищує довіру іноземних партнерів та громадян.

Інформаційне забезпечення реформування митної системи України є необхідною умовою успішної інтеграції в міжнародні ринки та підвищення ефективності державного управління. На даний час основним напрямком розвитку митної справи є впровадження нових інформаційних технологій з використанням системи «електронна митниця» та вдосконалення існуючих інформаційних технологій у митній системі України. Варто враховувати, що інновації та проривні технології не повинні підривати чи впливати на людський фактор, оскільки необхідно забезпечити комплексну та прогресивну взаємодію суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та митних органів [41].

Перспективним напрямком подальших досліджень є визначення потреби у вдосконаленні інституцій «електронної митниці», щоб митні органи використовували сучасні IT-рішення при здійсненні митних процедур.

Сучасний митний контроль немислимий без використання інноваційних технологій. У воєнний час особливо важливо забезпечити швидке, точне та прозоре митне оформлення, підтримувати безпеку та запобігати контрабанді. Технології стають ключовим інструментом для досягнення балансу між спрощеними процедурами та ефективним контролем.

Основні напрями використання інноваційних технологій:

1. Автоматизовані системи управління ризиками (АСУР). Дозволяють оперативно виявляти підозрілі партії вантажів на основі статистичних

моделей, що знижує навантаження на митні органи та зменшує час перевірки «білого» імпорту.

2. Сканери та рентген-установки нового покоління. Забезпечують безконтактну перевірку вантажів, зокрема військових чи стратегічних товарів, що особливо важливо у прифронтових регіонах.

3.Відеоаналітика та штучний інтелект (AI). Використовується для контролю за фізичним переміщенням товарів, автоматичного розпізнавання підозрілої поведінки, фіксації порушень.

4.Електронні системи декларування (e-Customs). Забезпечують онлайн подання декларацій, мінімізуючи контакт між декларантами та посадовцями, що знижує корупційні ризики.

5.Блокчейн для контролю ланцюга постачання. Дозволяє забезпечити незмінність даних, відстежувати рух товарів у режимі реального часу, що є особливо важливим для міжнародної гуманітарної допомоги та військових вантажів.

6.Big Data та аналітика. Аналіз великих масивів даних про вантажі, маршрути, суб'єктів ЗЕД дозволяє виявляти аномалії, шаблони порушень, нові схеми ухилення від митних платежів.

Таблиця 3.4

Приклади використання інновацій у митному контролі

Технологія	Призначення	Переваги у воєнних умовах
АСУР	Виявлення ризикованих операцій	Швидкість, точність, зниження перевірок «чистих»
Сканери нового покоління	Перевірка вмісту контейнерів без розкриття	Безпечність, швидкість
AI та відеоаналітика	Виявлення порушень, аномалій	Автоматизація контролю, зменшення людського фактору
Електронне декларування	Подання документів онлайн	Безконтактність, прозорість
Блокчейн у ланцюгу постачання	Простежуваність вантажів	Безпека, боротьба з махінаціями
Big Data	Аналітика торгових потоків	Виявлення ризиків, прогнозування схем

Джерело: складено автором

Використання інноваційних технологій у сфері митного контролю є необхідною умовою підвищення ефективності та безпеки митної служби в умовах війни. Технології дозволяють не лише оперативно реагувати на виклики, а й випереджати порушення, запобігаючи втратам для державного бюджету та підвищуючи довіру до митної системи. У післявоєнний період саме інновації стануть основою для формування модернізованої, прозорої та інтегрованої в європейський простір митниці.

В таблиці 3.5 розглянемо інноваційні пропозиції щодо вдосконалення адміністрування митних платежів в Україні.

Таблиця 3.5

Інноваційні пропозиції щодо вдосконалення адміністрування митних
платежів в Україні

Проблема	Інноваційна пропозиція	Очікуваний ефект
Ручне або неавтоматизоване оформлення вантажів	Впровадження повністю електронної системи митного декларування (безпаперовий документообіг)	Скорочення часу оформлення, зменшення впливу людського фактора
Високі корупційні ризики під час митного контролю	Використання блокчейн-технологій для зберігання митної інформації	Прозорість даних, неможливість їх фальсифікації
Недостатній контроль за переміщенням товарів	Інтеграція систем GPS-моніторингу до митних процедур	Онлайн-відстеження вантажів, мінімізація ризику порушень
Обмежена аналітична база для виявлення ризиків	Використання штучного інтелекту для аналізу ризикових операцій	Підвищення ефективності перевірок, зменшення обсягів фізичного контролю
Недостатній контроль за переміщенням товарів	Інтеграція систем GPS-моніторингу до митних процедур	Онлайн-відстеження вантажів, мінімізація ризику порушень
Фрагментованість інформаційних систем	Створення єдиної національної митної IT-платформи з інтеграцією з іншими державними реєстрами	Цілісність даних, автоматизація міжвідомчої взаємодії
Складність для бізнесу при адаптації до нових вимог	Впровадження онлайн-кабінетів для суб'єктів ЗЕД з персоналізованими порадами	Підвищення довіри бізнесу, полегшення комунікації з митницею

Джерело: складено автором

Інноваційна трансформація митної системи має стати одним із пріоритетів державної політики у сфері фіскального адміністрування. Це дозволить не лише збільшити прозорість і довіру з боку бізнесу, а й забезпечити наповнення бюджету в умовах воєнного часу. Запропоновані рішення спрямовані на довгострокове посилення ефективності, цифровізацію процесів та зниження впливу людського фактору.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було досліджено тему «Митні платежі як складова доходів державного бюджету» та зроблені наступні висновки.

1. Розглянуто поняття, види та сутність митних платежів. Взаємодія державної митної політики з корпоративною митною політикою вважається цілком логічною, оскільки вона характеризується економічною, правовою та адміністративною синергією, що сприяє ефективному веденню зовнішньоекономічної діяльності в рамках встановлених державою правил та умов. З огляду на те, що національна митна політика може змінюватися залежно від умов міжнародних угод, напрямків економічної політики та геополітичних тенденцій, компанії змушені коригувати положення митної політики відповідно до нових вимог для забезпечення дотримання умов зовнішньоекономічних операцій.

Можна сказати, що митна політика держави та митна політика підприємств працюють через взаємодію двох векторів: держава встановлює загальні норми та вимоги, а підприємства відповідно коригують митні стратегії чи митну політику в рамках цих норм. Ефективна реалізація положень національної митної політики сприяє успішній зовнішньоекономічній діяльності підприємств.

2. Вивчено нормативно-правове забезпечення митної політики України. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетним напрямком зовнішньої політики України. Однією з основних сфер, де вимагається дотримання європейського законодавства, є митне законодавство. Митний платіж займає особливе місце в процесі перетину товарів і транспортних засобів через митний кордон або в суспільних відносинах, пов'язаних з цим, є інструментом, що впливає на зовнішньоекономічні зв'язки нашої країни з країнами ЄС. Однак слід зазначити, що в українському та європейському законодавстві немає єдиного способу визначення сутності правового тлумачення «митного платежу».

3. Наведено динаміку надходжень митних платежів до державного бюджету України. За результатами митного оформлення зовнішньоекономічних товарних операцій, здійснених українськими підприємствами та громадянами, у лютому 2024 року митні органи перерахували до державного бюджету, розпорядником якого є Державна митна служба України, 39,8 мільярда гривень митних платежів та інших платежів.

Порівняно з надходженнями у лютому 2023 року сума перерахованих до державної скарбниці податків від зовнішньоекономічної діяльності зросла на 6,4 млрд гривень.

Загалом з початку 2024 року до державного бюджету надійшло понад 87,1 млрд гривень митних платежів. Митні платежі та структура зовнішньої торгівлі є ключовими елементами економічного контексту України. Аналіз цих аспектів може дати важливе уявлення про складну ситуацію, з якою стикається країна, враховуючи вплив воєнного стану, політичні заворушення та економічні труднощі. Зниження економічної динаміки в цих регіонах ілюструє виклики, з якими стикається українська економіка.

4. Проаналізовано валютні операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Хоча внесок не дуже великий порівняно з юридичними особами, фізичні особи мають місце в системі, і залежно від економічної ситуації в країні та розміру доходів громадян сума таких активів може збільшуватися або зменшуватися. У зв'язку з нападами Росії 24 лютого 2022 року Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» на території України було введено воєнний стан. З цією метою Національний банк України 24 лютого 2022 року прийняв постанову «Про роботу банківської системи під час воєнного стану». Ці обмеження також призвели до скорочення продажу валюти.

Отже, постанова Національного банку України забезпечує нормативно-правову базу для функціонування банківської системи під час воєнного стану.

Найбільш важливим і необхідним нововведенням є заборона на встановлення будь-яких фінансових відносин з банками Білорусі та Російської Федерації, що працюють з валютами цих країн, а саме: грошові перекази; соціальні виплати, виплата заробітної плати, оплата комунальних послуг, податкові платежі; видаткові операції.

5. Досліджено проблемні аспекти стягнення митних платежів. Реформування організації роботи митниці та спрощення митних процедур давно є пріоритетними. У критичних ситуаціях необхідно мобілізувати весь наявний потенціал не лише для подолання поточних проблем, але й як основу для післявоєнного відновлення. Враховуючи важливість зовнішньої торгівлі для України як учасника глобального ринку та важливість того, що вітчизняні підприємства можуть постачати світові не лише сировину, а продукцію високої якості з високою доданою вартістю, слід продовжувати спрощувати митні процедури. Лише захищаючи та підтримуючи вітчизняних товаровиробників, ми можемо забезпечити їх безперебійну роботу та конкурентоспроможність на світовому ринку навіть в умовах війни, а спрощення митних процедур у процесі імпорту значно оптимізує потреби громадян України та Збройних Сил України у постачанні.

6. Запропоновано напрями підвищення ефективності митної політики. Експерти визнали, що висока якість українських фахівців є важливим чинником успішної реалізації реформ на митниці. Професійна підготовка та підготовка до адаптації до європейських стандартів допоможе Україні не лише приєднатися до Митного союзу ЄС, а й активно сприяти його розвитку з урахуванням національних інтересів та особливостей. Тому необхідно не лише впроваджувати необхідні законодавчі зміни, а й брати активну участь у розробці єдиних правил та стандартів управління митними справами в рамках ЄС, що дозволить Україні стати ключовим гравцем на європейському митному ринку.

7. Обґрунтовано рекомендації щодо удосконалення системи адміністрування митних платежів. В умовах повномасштабної війни митна

система має функціонувати не лише як інструмент наповнення бюджету, а й як елемент національної безпеки. Удосконалення адміністрування митних платежів дозволить не лише збільшити доходи бюджету, а й забезпечити стабільність, прозорість та ефективність державної фіскальної політики. Комплексна цифрова, правова та кадрова реформа повинна стати основою для модернізації митниці у післявоєнний період, а також для її інтеграції у європейський правовий простір.

8. Оцінено використання інноваційних технологій у сфері митного контролю. Використання інноваційних технологій у сфері митного контролю є необхідною умовою підвищення ефективності та безпеки митної служби в умовах війни. Технології дозволяють не лише оперативно реагувати на виклики, а й випереджати порушення, запобігаючи втратам для державного бюджету та підвищуючи довіру до митної системи. У післявоєнний період саме інновації стануть основою для формування модернізованої, прозорої та інтегрованої в європейський простір митниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А., Савчук Т., Жаворонок А. Митні платежі як складова доходів державного бюджету. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. No 4(4). URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/76740>
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. No 2456-VI: станом на 1 квітня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Гребельник О. Митна справа : підручник. 5-те вид. Київ : Центр учб. літ., 2021. 400 с.
4. Давидовська Г., Сидор Г. Поняття митних пільг та їх класифікація. *Інноваційна економіка*. 2018. No 5-6 (75).
5. Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.2022 р. No 236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2022-п#Text>
6. Кийда Л., Шевченко Н. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. No 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/68.pdf
7. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. No 4495-VI : станом на 04.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
8. Оніщик Ю. Митні платежі як системо утворювальні категорії митного законодавства України та Європейського Союзу. *Нове українське право*. 2022. Т. 2. No 6.
9. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 9 березня 2022 р. No 236 та визнання такими, що втратили чинність, постанов Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2022 р. No 1006 та від 20 грудня 2022 р. No 1409 : Постанова Кабінету Міністрів України

від 24.02.2023 р. No 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/166-2023-p#Text>

10. Семенова М. Податкові та митні пільги воєнного часу для бізнесу. Liga zakon. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210884_podatkov-ta-mitn-plgi-vonnogo-chasu-dlya-bznesu

11. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

12. Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України : Закон України від 4 листопада 1999 року № 1212-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1212-14#Text>

13. Про затвердження Порядку справляння плати за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них : наказ Міністерства фінансів України від 23 жовтня 2017 року № 862. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1385-17#Text>

14. Про затвердження Порядку відшкодування витрат за зберігання товарів та транспортних засобів на складах митних органів, Порядку обчислення сум витрат у справах про порушення митних правил та їх відшкодування та Розмірів відшкодувань за зберігання на складах митних органів товарів і транспортних засобів : наказ Міністерства фінансів України від 15 червня 2012 року № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1140-12#n18>

15. Дубовик О.Ю., Мартинюк І.В. Фіскальна ефективність митних платежів в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 1–2 (278–279). С. 30–36.

16. Найденко О.Є., Тихомирова Д.В. Роль митних платежів у митній політиці України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2021. Вип. 60. С. 180–185.

17. Сідляр В.В., Валігура В.А. Проблеми адміністрування митних платежів через призму фіскальних загроз. *Електронне наукове фахове видання*

«Ефективна економіка». 2021. № 8. URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9173>

18. Криlach О. Митні платежі у забезпеченні фіскальних надходжень держави. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. № 6 (269). С. 68–83.

19. Щодо результатів роботи Держмитслужби у напрямку забезпечення надходжень митних платежів до державного бюджету. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/shchodo-rezultativ-roboti-derzhmitsluzhbi-u-napriamku-zabezpechennia-nadkhodzhen-mitnikh-platezhiv-do-derzhavnogo-biudzhetu>

20. Надходження митних платежів до Держбюджету в 2024 році демонструють суттєве зростання. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/nadkhodzhennia-mitnikh-platezhiv-do-derzhbiudzhetu-v-2024-rotsi-demonstruiut-suttieve-zrostannia-1513>

21. Без допомоги від партнерів: Надходження до держбюджету у лютому зменшилися до 253 мільярдів. URL: <https://biz.censor.net/n3539389>

22. Надходження до бюджету від митних платежів: план та реальність. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/01/09/infografika/ekonomika/nadxodzhennya-byudzhetu-mytnyx-platezhiv-plan-ta-realnist>

23. За перший квартал 2025 року надходження до місцевих бюджетів збільшились на 18,2 % порівняно з аналогічним періодом 2024 року. URL: <https://od.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/886910.html>

24. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>

25. Валютні операції в Україні. URL: <https://www.oblikpro.com/post/valiutni-operatsii-v-ukraini>

26. Материнська О. А. Сучасна валютна позиція комерційного банку та її особливості в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. №7. С. 1172–1176.

27. Міжбанківський валютний ринок поступово відновлює свою роботу. Національний банк України. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijbankivskiy-valyutniyrinok-postupovo-vidnovlyuye-robotu>.
28. Міщенко В. Удосконалення механізмів управління операційними ризиками банку. *Фінанси, грошовий обіг і кредит*. 2022. №25. С. 102–109.
29. Нова система валютного регулювання в Україні. Baker Tilly Ukraine. 2019. URL: <https://bakertilly.ua/id45068/>.
30. Огляд банківського сектору. Національний банк України. 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2020-02.pdf?v=4.
31. Павлова О. М. Сучасний стан валютного ринку України та проблеми його функціонування. *Ефективна економіка*. 2014. №5.
32. Авраменко Н. Л., Дорошенко Т. М., Матвеев М. Е. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 55–60.
33. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави : монографія / Гребельник О. П., Пашко П. В., Шевчук С. В., Сушкова О. Є. та ін.; за ред. д.е.н., проф. О. П. Гребельника. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 266 с.
34. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України № 2142-IX від 24.03.2022. Офіційний вісник України. 2022. № 32. С. 34. Ст. 1693.
35. Прем'єр-міністр: Уряд схвалив законопроект про розмитнення авто в Дії – новий сервіс фактично не має аналогів у світі. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-uryad-shvaliv-zakonoproekt-prorozmitnennya-avto-v-diyi-novij-servis-faktichno-ne-maye-analogiv-u-sviti>
36. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf2.

37. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. No 4495-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. No 32 (04.05.2012). Ст. 1175.
38. Войцешук А. Д. Вектори посилення безпекової функції митниці як східного митного партнера Євросоюзу Міжнародний науково-практичний круглий стіл «Державна митна політика України: відповідь на глобальні виклики та перспективи міжнародного співробітництва», Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. 2024, с 4-8.
39. КМУ Постанова від 03.12.2024 р. No 1365. Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з питань реформування митних органів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1365-2024-%D0%BF#Text>
40. Шлях до ЄС: роль цифровізації у реформуванні Держмитслужби. URL: <https://iaa.org.ua/articles/road-to-the-eu-the-role-of-digitalisation-in-reforming-the-state-customs-service/>
41. Українська митниця в горизонті-2030. Мета - підготовка до вступу до Митного союзу та ЄС, - колонка Юрія Драганчука для NV. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrainska-mytnytsia-v-horyzonti-2030-meta-pidhotovka-do-vstupu-do-mytnoho-soiuzu-ta-ies-kolonka-iurii-drahanchuka-dlia-nvReferences:>
42. Про митний тариф України: Закон України від 19 вересня 2013 року № 584-VII зі змінами. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-18>.
43. Зінченко В.І., Гребельник О.П. Удосконалення системи митного регулювання в Україні. 2017.
44. Войцешук А.Д. Ефективність інституційно-організаційного забезпечення управління ризиками митного простору України в контексті світових тенденцій. *Науково-виробничий журнал*. 2017. № 7–8. С. 5–11.
45. Гребельник О.П. Інститут митної вартості імпортованих товарів в Україні: актуальні питання та вектори розвитку. Хмельницький: ФОП Стрихар А.М., 2017. 430 с.

46. Мельник В.М. Домінанти податків і оподаткування та забезпечення повноти їх дії: дисс. ... докт. екон. наук: спец. 08.00.08. Київ, 2007. 444 с.

47. Баранов С.О. Актуальні проблеми адміністрування митних платежів в Україні: сучасний аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 117–119.